| Cyngor Sir Ynys Môn | |
|---|---|
| **Adroddiad i:** | **Pwyllgor Gwaith** |
| **Dyddiad:** | 25 Ebrill 2023 |
| **Pwnc:** | Cynllun Rheoli AHNE Drafft |
| **Aelod Portffolio:** | Y Cynghorydd Neville Evans (Hamdden, Twristiaeth a Morwrol) |
| **Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr** | Christian Branch<br>Pennaeth Gwasanaeth Rheoleiddio a Datblygu Economaidd |
| **Awdur yr Adroddiad:**<br><br>**Ffôn:**<br>**E-bost:** | Andy Godber<br>Rheolwr Economi Ymwelwyr ac Ardaloedd Arfordirol<br><br>andygodber@ynysmon.llyw.cymru |
| **Aelodau Lleol:** | Mae'n berthnasol i bob Aelod Lleol |

## A –Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

Gofynnir i'r Pwyllgor Gwaith gymeradwyo a chefnogi'r Cynllun Rheoli Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol drafft (2023-2028) er mwyn cynnal ymgynghoriad cyhoeddus arno.

Sefydlwyd Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol (AHNE) gan y Ddeddf Parciau Cenedlaethol a Mynediad i Gefn Gwlad (1949). Maent yn dirweddau arbennig sy'n cael eu gwarchod trwy'r system gynllunio i gynorthwyo i warchod eu harddwch naturiol. Roedd deddfwriaeth ddilynol – Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 – yn ei gwneud yn ofynnol i bob awdurdod lleol sy'n gweinyddu Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol baratoi a chyhoeddi cynlluniau rheoli ar gyfer eu hardaloedd, ac adolygu'r cynlluniau hynny bob pum mlynedd. Mae dyletswydd statudol ar yr awdurdodau lleol i wneud hyn.

Pwrpas Cynllun Rheoli AHNE yw arfarnu a phenderfynu ar rinweddau arbennig yr AHNE ac mae'n nodi pa weithredoedd sy'n ofynnol i sicrhau fod y rhinweddau hyn yn cael eu gwarchod a'u gwella ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Yn unol â'r canllawiau ymgynghori a nodir gan Gyfoeth Naturiol Cymru, bydd cyfnod o chwe wythnos yn cael ei ddynodi er mwyn derbyn sylwadau gan randdeiliaid a'r cyhoedd.

## B – Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a beth oedd eich rhesymau dros eu gwrthod a/neu ddewis yr opsiwn hwn?

Mae'n ofynnol cynnal ymgynghoriad i lywio'r gwaith o baratoi'r Cynllun Rheoli.

## C – Am ba reswm y mae hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?


Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Gymraeg / This document is also available in Welsh

| Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â pholisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn? |
|---|
| Cymeradwywyd y Cynllun Rheoli AHNE blaenorol gan y Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor Sir yn 2015.<br><br>Mae dyletswydd statudol ar yr awdurdod lleol i adolygu'r Cynllun Rheoli bob 5 mlynedd ac i'r broses ddilyn y canllawiau a bennwyd. Mae'r adolygiad o'r Cynllun Rheoli dair blynedd yn hwyr oherwydd y pandemig Covid.<br><br>Ychwanegir at y cynllun llawn trwy ysgrifennu fersiwn gryno 'hawdd ei ddefnyddio' ar ôl cwblhau'r cyfnod ymgynghori a gwneud newidiadau i'r cynllun. Bydd y ddogfen hon yn dilyn canllawiau newydd y cyngor ar gyflwyno dogfennau a bydd yn cysylltu â'r Cynllun Rheoli Cyrchfan (2023-28). Bydd hwn yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Gwaith fel dogfen anstatudol. |

| D – A yw'r penderfyniad yn unol â'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor? |
|---|
| Derbynnir cyllid gan Gyfoeth Naturiol Cymru i ddatblygu'r Cynllun a'i roi ar waith, ac, ar hyn o bryd, mae'n ariannu gwaith cyfalaf ynghyd ag arian refeniw, gan gynnwys 3 aelod o staff ar gontractau dros dro.<br><br>Edrychir ar ffynonellau cyllidol allanol priodol i gyflawni'r Cynllun. |

| Dd – Asesu'r effaith bosib (os yw'n berthnasol): | | |
|---|---|---|
| 1 | Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys? | Mae'r Cynllun Rheoli yn darparu fframwaith i sicrhau rheolaeth briodol a thymor hir o'r AHNE.<br><br>Canolbwyntir ar faterion amgylcheddol, cymdeithasol ac economaidd sydd â chysylltiad uniongyrchol â chyflawni'r Cynllun y Cyngor newydd. |
| 2 | A yw hwn yn benderfyniad y rhagwelir y bydd yn atal costau / dibyniaethau ar yr Awdurdod yn y dyfodol? Os felly, sut?- | Mae CNC yn darparu cyllid i ddatblygu'r Cynllun Rheoli a'i roi ar waith (ac mae'n ategu cyllid craidd presennol). |
| 3 | A ydym wedi bod yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn, os felly, rhowch wybod gyda phwy: | Mae'r Cyngor yn gyfrifol am baratoi'r Cynllun Rheoli ar y cyd â'r Cyd-bwyllgor Ymgynghorol. Mae'n cynnwys ystod eang o randdeiliaid sydd â rôl weithredol yn y gwaith o gyflawni amcanion yr AHNE. |
| 4 | A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae eu rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y | Cynhelir ymgynghoriad cyhoeddus ar y Cynllun, a hynny am gyfnod o 6 wythnos o leiaf. |

| Dd – Asesu’r effaith bosib (os yw’n berthnasol): | | |
|---|---|---|
| | rhai hynny y mae’r penderfyniad hwn yn cael effaith uniongyrchol arnynt? Esboniwch sut:- | |
| 5 | Nodwch unrhyw effaith y gallai’r penderfyniad hwn ei gael ar y grwpiau a warchodir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010. | Mae angen Asesiad o’r Effaith ar Gydraddoldeb ac mae’n cael ei baratoi ar hyn o bryd. |
| 6 | Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith y gallai’r penderfyniad ei gael ar y rhai hynny sy’n profi anfantais economaidd-gymdeithasol. | Mae angen Asesiad o’r Effaith ar Gydraddoldeb ac mae’n cael ei baratoi ar hyn o bryd. |
| 7 | Nodwch unrhyw effaith y gallai’r penderfyniad hwn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio’r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na’r Saesneg. | Mae angen Asesiad o’r Effaith ar Gydraddoldeb ac mae’n cael ei baratoi ar hyn o bryd. |

| E – Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori? | | Beth oedd eu sylwadau? |
|---|---|---|
| 1 | Prif Weithredwr / Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA) (gorfodol) | |
| 2 | Cyllid / Swyddog Adran 151 (gorfodol) | |
| 3 | Cyfreithiol / Swyddog Monitro (gorfodol) | |
| 4 | Adnoddau Dynol (AD) | |
| 5 | Eiddo | |
| 6 | Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh) | |
| 7 | Caffael | |
| 8 | Sgriwtini | |
| 9 | Aelodau Lleol | |

| F - Atodiadau: |
|---|
| Cynllun Rheoli AHNE Drafft (2023-2028) |

| Ff – Papurau cefndir (cysylltwch ag awdur yr adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach): |
|---|
| |

CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL

www.ynysmon.llyw.cymru
www.anglesey.gov.wales

# DRAFT
# Cynllun Rheoli Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Ynys Môn
# 2023-2028

# Cynnwys

| Tudalen | Cynnwys |
|---|---|
| 3 | Cyflwyno’r AHNE |
| 8 | Gweledigaeth |
| 9 | Cyflwyno'r Themâu Allweddol |
| 10 | Prif Nodweddion yr AHNE |
| 15 | Ysgogwyr Newid Allweddol |
| 24 | 5 Themâu Allweddol ar gyfer Cynllun Rheoli 2023-28 |
| 30 | Rheoli a Llywodraethu |

Rhan 1

# Cyflwyno'r AHNE

# Cyflwyno'r AHNE

Mae Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol (AHNE) Ynys Môn yn cwmpasu rhannau helaeth o arfordir dramatig Ynys Môn. Mae'n cynnwys rhan fwyaf o glogwyni a thraethau'r ynys, a llawer o'r tir amaethyddol a fforestydd sy'n ffurfio'r gefnlen i arfordir yr ynys. Mae Ynys Môn yn cadw ei statws fel cyrchfan wyliau boblogaidd oherwydd ei thraethau eang a'i chilfachau cudd. Ond, yn hanfodol, mae hefyd yn dirwedd waith o ffermydd a phentrefi, gydag economi arfordirol a gwledig llewyrchus ac amrywiol.

Mae gan AHNE Ynys Môn un o'r tirweddau mwyaf arbennig, atyniadol ac amrywiol yn Ynysoedd Prydain. Cafodd ei ddynodi fel AHNE yn 1966 i amddiffyn apêl esthetig ac amrywiaeth tirwedd arfordirol yr ynys a'i chynefinoedd rhag datblygiad amhriodol. Ym mhedwerydd adroddiad ar bymtheg y Comisiwn Paciau Cenedlaethol ac adroddiad cyntaf y Comisiwn Cefn Gwlad a gyhoeddwyd yn 1968 disgrifir AHNE Ynys Môn fel a ganlyn:

Mae'r ardaloedd sydd wedi eu dynodi ar Ynys Môn oddeutu 83 milltir sgwâr ac yn gorwedd ar hyd arfordir yr ynys gyda bylchau o amgylch yr ardaloedd trefol ac yng nghyffiniau Wylfa. Mae arfordir Ynys Môn, gyda nifer o rannau sy'n ynysig, yn cyfrannu llawer at apêl yr ynys. Mae'r clogwyni garw, y baeau tywodlyd, y corsydd a'r twyni, glannau cysgodol y Fenai a llethrau gwyntog mynydd Caergybi a Bodafon yn rhoi golygfeydd amrywiol gwych.

Dynodiad arfordirol yw'r AHNE yn bennaf, yn cwmpasu'r rhan fwyaf o 201 km o arfordir Ynys Môn. Mae'n cynnwys Mynydd Caergybi a Mynydd Bodafon, ynghyd ag ardaloedd sylweddol o dir sy'n ffurfio cefnlen hanfodol yr arfordir. Maint cyfan yr AHNE yw oddeutu 221 km sgwâr (22,100 hectar).

# Ynghylch y cynllun rheoli hwn

Sefydlwyd Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol gan y Parciau Cenedlaethol a Deddf Mynediad i Gefn Gwlad (1949). Maent yn dirweddau arbennig sydd wedi eu gwarchod gan system gynllunio i gynorthwyo i warchod eu harddwch naturiol. Deddfwriaeth Ddilynol - Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000 (CGHT) - roedd y ddeddf hon yn ei gwneud hi'n ofynnol i bob awdurdod lleol sy'n gweinyddu AHNE i baratoi a chyhoeddi cynllun rheoli ar gyfer eu hardaloedd, ac i adolygu'r cynlluniau hyn bob 5 mlynedd.

Pwrpas Cynllun Rheoli AHNE yw gwerthuso a phenderfynu ar rinweddau arbennig yr AHNE, a nodi pa gamau sy'n ofynnol i sicrhau
bod y rhinweddau hyn yn cael eu gwarchod a'u cyfoethogi ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Paratowyd cynllun rheoli gwreiddiol AHNE Ynys Môn, o 2004, gyda chyfranogiad holl bartneriaid yr AHNE, perchnogion tir lleol a'r gymuned. Mae adolygiadau dilynol, yn cynnwys hwn, wedi diweddaru gwybodaeth bwysig ac asesu perthnasedd yr amcanion, y polisïau a'r gweithredoedd sy'n hanfodol i reoli'r AHNE yn effeithiol a chynaliadwy.

Mae'r cynllun rheoli hwn ar gyfer pawb sydd â diddordeb mewn gwarchod a rheoli AHNE Ynys Môn. Mae'n gynllun ar gyfer tirwedd a morlun yr AHNE, i'r busnesau a'r cymunedau o fewn ei hardal, i'r ymwelwyr sy'n mwynhau ei golygfeydd, ei hawyr dywyll a'i llonyddwch, ac i bawb ar yr ynys gyfan sy'n gwerthfawrogi ei rhinweddau arbennig.

# Prif nodweddion yr AHNE

Nodweddion AHNE Ynys Môn sy'n diffinio ei statws dynodedig

- Nodweddion tirwedd arfordirol / morlun
- Nodweddion tirwedd amaethyddol traddodiadol
- Nodweddion geomorffolegol a daearegol

Rhinweddau arbennig AHNE Ynys Môn sy'n diffinio ei statws dynodedig

- Golygfeydd eang / morluniau
- Heddwch a llonyddwch
- Ynysoedd o amgylch Ynys Môn
- Coetir llydanddail
- Rhostiroedd arfordirol iseldir
- Ymylon ffyrdd sy'n gyfoethog o rywogaethau
- Cynefinoedd gwlypdir ac arfordirol sydd â phwysigrwydd ecolegol (yn cynnwys glannau creigiog, fflatiau llaid ac aberoedd, morfeydd heli, traethau a thwyni.
- Amgylchedd adeiledig yn cynnwys ardaloedd cadwraeth ac adeiladau rhestredig
- Archaeoleg a henebion hynafol / tirweddau hanesyddol, parciau a gerddi
- Cymunedau amaethyddol gwledig / arfordirol
- Yr Iaith Gymraeg
- Ansawdd y pridd, aer a dŵr
- Rhwydwaith o hawliau tramwy cyhoeddus
- Dŵr a thir hygyrch

# Ynghylch yr AHNE

## Dynodiadau

Mae'r AHNE yn cynnwys nifer o gynefinoedd sydd â gwarchodaeth statudol oherwydd gwerth eu cadwraeth byd natur. Mae'r dynodiadau hyn yn cynnwys:

- Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA)
- ACA Morol Gogledd Ynys Môn
- Ardaloedd Cymeriad Morol (ACM)
- Ardal Gwarchodaeth Arbennig (AGA)
- Gwarchodfa Natur Genedlaethol (GNG Twyni Niwbwrch)
- Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA)
- Gwarchodfeydd Natur Lleol (GNLl)
- Safleoedd Bywyd Gwyllt Lleol
- Safleoedd o Bwysigrwydd ar gyfer Cadwraeth Byd Natur (SoBagCBN)
- Safleoedd Rhanbarthol o Bwysigrwydd Daearegol (SRhoBD)

Mae tair ardal o arfordir agored, heb eu datblygu hefyd wedi eu dynodi fel Arfordir Treftadaeth. Mae'r dynodiadau hyn yn ategu'r AHNE ac yn cwmpasu oddeutu 50 km o'r arfordir. Ardaloedd yr Arfordir Treftadaeth yw:

- Gogledd Ynys Môn
- Mynydd Caergybi
- Bae Aberffraw

## Ffeithiau Allweddol

| | |
|---|---|
| **Maint** | 221 km sgwâr |
| **Poblogaeth** | Data cyfrifiad y Swyddfa Ystadegau Gwladol 2021 i'w 'dorri' i derfyn AHNE |
| **Dyddiad Dynodiad** | 20 Rhagfyr 1966 |
| **Dyddiad Cadarnhau** | 13 Tachwedd 1967 |
| **ACA** | 5 |
| **AGA** | 3 |
| **GNG** | 1 |
| **SoDdGA** | 32 |
| **GNL** | 3 |
| **Geoparc UNESCO** | 1 |
| **Safleoedd Treftadaeth y Byd** | 1 |
| **Henebion Hynafol Cofrestredig** | 75 |
| **Tirweddau Hanesyddol Eithriadol** | 2 |
| **Parciau a Gerddi Hanesyddol** | 7 |
| **Ardaloedd Cadwraeth** | 4 |
| **Adeiladau Rhestredig Gradd I** | 32 |
| **Adeiladau Rhestredig Gradd II*** | 42 |
| **Adeiladau Rhestredig Gradd II** | 491 |
| **Arfordir Treftadaeth** | 50 km |
| **Hawliau Tramwy Cyhoeddus** | 370 km a 120 km o lwybr arfordir caniataol |
| **Tir Comin** | 504 hectar |

# Gweledigaeth

Mae Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Ynys Môn (AHNE) yn cael ei chydnabod fel ased lleol a chenedlaethol, sy'n hanfodol i'r economi, amgylchedd, diwylliant a lles cymunedau Ynys Môn, ac i'r rheiny sy'n ymweld. Mae yna fwy o gysylltiad â'r rhinweddau arbennig, ac mae'r rhain yn cael eu gwarchod, eu gwella, eu gwerthfawrogi, eu deall ac yn gallu bod yng nghanol y gymuned, a diwydiant ymwelwyr sy'n amgylcheddol gyfrifol ac yn economaidd gynaliadwy. Mae parhad ac atgyfnerthu arferion a thraddodiadau, a'r defnydd o'r Gymraeg wedi ychwanegu at hunaniaeth a'r ymdeimlad o naws am le.

Mae AHNE Ynys Môn wedi gallu unioni'r dirywiad mewn bioamrywiaeth, ac yn cael ei reoli mewn ffordd sy'n addasu i, ac yn lliniaru yn erbyn effeithiau newid hinsawdd i warchod ei harddwch naturiol wrth gefnogi anghenion cymunedau lleol a busnesau gwledig.

# 5 Them Allweddol ar gyfer y Cynllun Rheoli 2023-28

Mae'r Cynllun Rheoli yn tynnu sylw at yr angen i fynd i'r afael â 5 thema allweddol i wireddu ein gweledigaeth.

**Fe'i rhestrir isod :**

- **Cyfoethogi cefn gwlad lleol a chymeriad yr arfordir**
- **Mynd i'r Afael â'r Argyfwng Byd Natur**
- **Yr AHNE fel Lle i Fwynhau, i Ddysgu ac i Elwa o ran Iechyd**
- **Cymunedau Bywiog**
- **Addasu i Newid Hinsawdd**

# Nodwedd Allweddol - Tirwedd

- Mae tirwedd yr AHNE yn adlewyrchu'r ddaeareg sylfaenol amrywiol ac mae'n gymysgedd amrywiol o gynefinoedd morol a daearol, yn cynnwys clogwyni garw, rhostir, twyni tywod, morfeydd heli a fflatiau llaid. Mae'r ynys yn cynnwys rhai o greigiau hynaf Prydain i'r de o Ucheldir yr Alban gyfan. Mae'r rhain yn cael eu dangos yn glir yn nhopograffi'r ynys, sy'n mynd o'r gogledd ddwyrain i'r de orllewin.

- Mynydd Caergybi, clogwynni Ynys Lawd ac Ynys Arw a'r cilfachau creigiog yw nodweddion amlycaf arfordir gogleddol hynafol Cyn-gambriaidd a Chambria'r ynys. Nodweddir arfordir y dwyrain gan glogwyni fertigol o galchfaen a thraethau tywod, wrth i arfordir y gorllewin fod yn llai garw gyda lleiniau o dwyni tywod a thraethau rhwng pentiroedd creigiog. Gellir ystyried y Fenai mewn dwy ran, y rhan orllewinol a'r rhan ddwyreiniol. Mae'r rhan orllewinol o Fiwmares i Borthaethwy yn llawn coed gydag aneddiadau eithaf mawr.

- Mae cymeriad y dirwedd wedi cael ei ddylanwadu gan ganrifoedd o ffermio, a chan ddiwydiannau traddodiadol megis y chwarel. Ar gyfer amaethu y defnyddir y rhan fwyaf o dir yr AHNE, ac mae waliau cerrig, y cloddiau, gwrychoedd a phatrymau caeau yn rhan annatod o'r dirwedd. Mae yna hefyd ardaloedd o rostir, coetir lled naturiol, gwlypdiroedd rhynglanwol a llynnoedd.

- Mae nifer o'r Ystadau o fewn yn yr AHNE gydag ardaloedd sylweddol o goetiroedd llydanddail. Mae'r rhain yn cynnwys Baron Hill, Bodior, Bodorgan, Dulas, Penrhos a Phlas Newydd. Mae'r AHNE hefyd yn cynnwys dwy blanhigfa goniffer sylweddol yn Niwbwrch a Phentraeth.

- Mae gan yr ynys hanes diwylliannol cyfoethog gyda thystiolaeth o weithredoedd dyn yn ymestyn dros 8000 o flynyddoedd. Mae yna dros 200 o Henebion Hynafol Rhestredig o siambrau claddu'r Oes Efydd i nodweddion canoloesol mwy diweddar. Mae nodweddion tirwedd mwy diweddar yn cynnwys tirweddau cynlluniedig ystadau mawr, megis Plas Newydd. Mae safle treftadaeth y byd UNESCO Castell Biwmares hefyd wedi ei leoli o fewn yr ardal ddynodedig.

- Mae disgrifiad manwl o dirwedd arfordirol Ynys Môn yn cael ei gynnwys yn Asesiad Cymeriad Tirwedd Cenedlaethol NLCA01 Arfordir Ynys Môn.

# Nodwedd Allweddol - Morlun

- Mae morluniau yn rhan werthfawr iawn o olygfeydd Cymru. Gallant fod yn rhai o’n hardaloedd tirwedd ‘wyllt’ olaf ac yn cynorthwyo cyfoeth o dreftadaeth naturiol. Gellir diffinio morluniau’n fras fel “Ardal o fôr, arfordir a thir fel y gwelir gan bobl, y mae eu cymeriad yn deillio o weithredoedd a rhyngweithiadau y môr a’r tir, drwy ffactorau naturiol a/neu ddynol” (CDD 2010).
- Mae’r diffiniad hwn yn awgrymu’n gryf bod morluniau’n ymwneud â mwy na dim ond golygfa gan ei fod yn cwmpasu’r adnoddau ecolegol a diwylliannol yn yr amgylchedd morol ac arfordirol. Mae tirweddau arfordirol a warchodir yn gydrannau allweddol clir o forluniau o bwysigrwydd cenedlaethol.
- O amgylch AHNE Ynys Môn mae yna amrywiaeth o amgylcheddau daearol, rhynglanwol a morol. Mae’r rhain yn deillio o’r prosesau daearegol, geomorffoleg ac arfordirol o fewn yr ardal, a hefyd o weithgarwch dynol ar dir a môr ers miloedd o flynyddoedd. Mae cyfuniad o brosesau naturiol a diwylliannol yn parhau i siapio esblygiad ardal y morluniau.
- Mae gan forlun Ynys Môn arwyddocâd masnachol uchel hefyd. Mae’r rhan fwyaf o dwristiaeth a hamdden Ynys Môn yn seiliedig ar yr arfordir lle mae yna ddiddordebau masnachol eraill megis porthladdoedd a physgota. Gall unrhyw newid i isadeiledd masnachol arfordirol effeithio ar gymeriad y morlun a’r diddordebau masnachol mewn hamdden.
- Mae disgrifiad manwl o dirwedd arfordirol Ynys Môn yn cael ei gynnwys yn Asesiad Morlun Ynys Môn 2013 www.anglesey.gov.uk/aonb

# Nodwedd Allweddol – Hamdden a Thwristiaeth

- Ynys Môn yw'r sir sydd fwyaf dibynnol yn y DU ar y diwydiant hwn, gan gynhyrchu dros £360m y flwyddyn yn yr economi leol, a'n cefnogi ~3,698 o swyddi'n uniongyrchol.
- Y brif atynfa ymwelwyr yw'r cyfleoedd gweithgareddau hamdden fel cerdded, a gweithgareddau traeth.
- Mae125 milltir o Lwybr yr Arfordir yn parhau i fod yn un o'r rhannau mwyaf poblogaidd Llwybr Arfordir Cymru, ac yn cynnig cyfle gwych i bobl leol ac ymwelwyr werthfawrogi rhinweddau arbennig yr AHNE
- Ar wahân i gerdded, mae'r mathau mwyaf poblogaidd o weithgareddau hamdden yn cynnwys ymweliadau teulu â'r traeth, hwylio, pysgota o'r lan neu o gwch, beicio, syrffio gwynt, cychod hamdden modurol, y defnydd o grefft dŵr personol (sgio dŵr), deifio, gwylio adar, marchogaeth ceffylau, nofio gwyllt a dringo.
- Mae'r rhain i gyd yn rhoi pwysau a galwadau ar yr AHNE. Ar yr un pryd, mae poblogrwydd yr AHNE ar gyfer gweithgareddau o'r fath yn darparu cyfraniad sylweddol a chadarnhaol i'r economi leol, ac yn gyfrwng i sicrhau gwell dealltwriaeth o rinweddau unigryw'r AHNE.

# Nodwedd Allweddol - Cymunedau

- Mae data cyfrifiad Swyddfa Ystadegau Gwladol (SYG) 2021 wedi cofnodi bod poblogaeth Ynys Môn wedi gostwng 1.2%, o oddeutu 69,800 yn 2011 i 68,900 yn 2021. Amcangyfrifir fod dros chwarter poblogaeth yr ynys yn byw o fewn AHNE Ynys Môn (Data a geisir i'w 'dorri' i derfyn AHNE a'i gynnwys o fewn yr Adroddiad ar Gyflwr yr AHNE (2022)).
- Mae aneddiadau sylweddol o fewn yr AHNE yn cynnwys Biwmares, y Fali, Niwbwrch a Moelfre. Nid yw ardaloedd sydd wedi datblygu ar raddfa fawr, Caergybi, Amlwch, Benllech, Porthaethwy, Wylfa a RAF y Fali yn benodol, yn cael eu cyfrif yn y dynodiad.
- Mae cyflogaeth o fewn yr AHNE yn seiliedig ar dwristiaeth ac amaeth yn bennaf. Mae Ynys Môn yn ardal boblogaidd ar gyfer hamdden i bobl Gogledd Cymru ac o Ogledd Orllewin Lloegr. Mae'r mwyafrif y cael eu denu i'r ynys gan ansawdd a nifer y traethau tywod a harddwch tirwedd yr arfordir.
- Mae Ynys Môn yn gadarnle'r iaith Gymraeg, sy'n cael ei siarad gan oddeutu 60% o'i thrigolion. Bu cynnydd cyffredinol yn y trigolion gyda sgiliau llawn yn yr iaith Gymraeg ers cyfrifiad 2001. Y Gymraeg yw'r gryfaf o ieithoedd Celtaidd Ynysoedd Prydain.

# Nodwedd Allweddol - Datblygu Economaidd

Mae cyflogaeth o fewn ardal AHNE Ynys Môn AHNE yn bennaf mewn busnes amaethyddol a busnesau a gweithgareddau sy'n gysylltiedig â'r sector twristiaeth a lletygarwch - yr olaf a yrrir gan ansawdd a nifer y traethau tywodlyd, harddwch y dirwedd arfordirol, asedau naturiol a threftadaeth ar hyd yr arfordir a'r hygyrchedd iddynt a ddarperir gan Lwybr Arfordirol Ynys Môn / Cymru

Nid oes unrhyw ddatblygiad diwydiannol mawr wedi'i leoli yn yr AHNE - y ffiniau wedi'u tynnu er enghraifft, er mwyn eithrio Gorsaf Bŵer Niwclear Wylfa a'r ganolfan hyfforddi jet-ymladdwyr cyflym yn RAFy Fali. Fodd bynnag, nid yw hyn i ddweud na fydd eu gweithrediad a'u datblygiad posibl yn y dyfodol yn effeithio ar olygfeydd i mewn ac allan o'r AHNE ac ansawdd a phrofiad y rhai sy'n byw yn yr ardal ddynodedig, ac yn ymweld â'r ardal ddynodedig.

Ers blynyddoedd bellach mae Cyngor Sir Ynys Môn, wedi blaenoriaethu cynhyrchu ynni 'gwyrdd' carbon isel, fel gyrrwr economaidd allweddol. Gwnaethpwyd hyn ar ffurf Rhaglen Ynys Ynni Môn, ac mae’n parhau i fod yn flaenoriaeth strategol gorfforaethol allweddol i'r Cyngor.

Mae ynni adnewyddadwy oddi ar y glannau hefyd yn parhau'n uchel ar yr agenda. Cafwyd caniatâd diweddar i ddatblygiad Morlais Menter Môn, gweithgareddau'r sector preifat fel prosiect ffrwd llanw llif isel cyntaf Minesto oddi ar Ddyfnderoedd Caergybi. Mae dyheadau i ddatblygu canolfannau gweithgynhyrchu a gwasanaethu ar gyfer rowndiau newydd o wynt oddi ar y glannau ym Môr Iwerddon yn ogystal â datblygiad Hwb Hydrogen yng Nghaergybi.

- **Rhan 2**
- **Ysgogwyr Newid Allweddol**

# Ysgogwyr Newid Allweddol - Cyd-destun Polisi

Mae llawer wedi newid o ran Polisi Rhyngwladol, Cenedlaethol a Lleol ers cyhoeddi'r cynllun rheoli diwethaf.

Gweler Atodiad 1 ar gyfer Cyd-destun Polisi

# Ysgogwyr Newid Allweddol - Adfer Byd Natur a Bioamrywiaeth

- Mae’r AHNE yn cynnwys nifer o gynefinoedd sydd â diogelwch statudol oherwydd gwerth eu cadwraeth natur. Mae’r dynodiadau hyn yn cynnwys: Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA); Ardal Gwarchodaeth Arbennig (AGA); Gwarchodfa Natur Genedlaethol (GNG); Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA); Gwarchodfeydd Natur Lleol (GNLl)
- Mae’r ardal yn cynorthwyo cyfoeth o gynefinoedd a bywyd gwyllt. Mae cynefinoedd sydd wedi eu nodi’n cynnwys: rhostir iseldir, clogwyni’r môr, twyni tywod, a glannau creigiog. Mae’r fflora sydd wedi eu nodi yn cynnwys: cor-rosyn rhuddfannog (blodyn Sirol Ynys Môn; mae’r clystyrau mwyaf y DU ar Ynys Cybi ar Ynys Môn), amrhydlwyd Ynys Lawd (sydd i’w weld ar greigiau Ynys Lawd yn unig) a thafolen y traeth (sydd yn y pen mwyaf gogleddol). Mae’r ffawna sydd wedi eu nodi’n cynnwys: brân goesgoch, gylfinir, morloi llwyd, llamidyddion, llygod y dŵr, gwiwerod coch, madfall gribog, glöyn byw glesyn serennog a rhywogaethau infertebratau eraill. Mae yna risg gan rywogaethau ymledol, plâu ac afiechydon yn ymledu o fewn yr AHNE megis Jac y Neidiwr, Clymog Japan, a rhai o'r rhywogaethau ymledol dyfrol.
- CNC Mae Adroddiad Cyflwr Cyfoeth Naturiol Cymru 2020 yn asesiad o’r graddau y mae Cymru’n cyflawni rheoli cynaliadwy cyfoeth naturiol. Mae'r adroddiad yn dod i’r casgliad nad yw Cymru’n cynnal cynnyrch o gyfoeth naturiol ac yn rhagweld y bydd rhywogaethau eiconig megis gylfinirod yn diflannu yng Nghymru o fewn dwy ddegawd.
- Mae gwytnwch ecosystemau’n dirywio’n unol â thueddiadau byd-eang. Mae nod llesiant Cymru i sicrhau ‘Cymru wydn’ yn ymwneud ag adeiladu ecosystemau gweithredol iach sy'n cynnal gwytnwch cymdeithasol, economaidd ac ecolegol ynghyd â'r gallu i addasu i newid (er enghraifft newid hinsawdd). I sicrhau’r gwytnwch hwn, mae angen canolbwyntio ar adeiladu systemau iach, adfywiol, ac i systemau ffermio ddod yn fwy cynaliadwy yn nhermau economeg ffermydd ac i ddod yn fwy caredig i fyd natur.

# Ysgogwyr Newid Allweddol
# Hawl, Hamdden a Llesiant

- Twristiaeth yw'r prif ddiwydiant ar Ynys Môn sy'n cynhyrchu dros £360 miliwn yn flynyddol, yn cyflogi dros 4,000 o bobl ac yn croesawu dros 1.7 miliwn o ymwelwyr. Mae heriau'n cynnwys yr effaith ar arferion ymwelwyr yn dilyn covid a'r pwysau cysylltiedig ar yr AHNE, cyflwyno'r ardoll twristiaeth, a hyrwyddo / gweithredu twristiaeth gynaliadwy. Gall mentrau sy'n
  cyfoethogi'r amgylchedd naturiol greu swyddi gwyrdd newydd, sicrhau cyflenwadau dŵr a bwyd lleol, a chynorthwyo iechyd cyhoeddus.

- Defnydd o weithgareddau hamdden - Defnydd hamdden - mae wedi tyfu'n sylweddol, yn enwedig yn y cyfnod yn syth ar ôl Covid 19 (gyda nifer uchel o bobl yn penderfynu aros gartref am 'wyliau' a mynd ar ymweliadau dydd mwy lleol er mwyn lleihau'r angen i deithio), gyda hyn yn cynyddu'r pwysau ar fioamrywiaeth, ecosystemau ac asedau treftadaeth

- Faniau gwersylla, maes carafanau a gwersylla ac mae'r angen am y cyfryw, yn tyfu o ganlyniad i'r uchod – gyda materion cynyddol yn ymwneud â defnyddiau 'gwrthgymdeithasol' a phroblem parcio faniau gwersylla a gwersylla mewn ardaloedd a chymunedau heb unrhyw wasanaethau na darpariaeth ffurfiol i ddarparu ar eu cyfer.

- Tagfeydd traffig - mae'n dod yn broblem gynyddol wrth i fwy a mwy o ymwelwyr geisio mynediad a defnyddio'r arfordir a chefn gwlad - unwaith eto'n achosi parcio 'anghymdeithasol', tagfeydd traffig mewn cymunedau bach o fewn yr AHNE a chiwio mewn traffig llonydd i gyrraedd rhai o'r mannau mwyaf poblogaidd megis Llanddwyn.

- Er nad yw hyrwyddo gweithgareddau hamdden yn bwrpas statudol i'r dynodiad AHNE, bydd rheoli effeithiau'r gweithgareddau hamdden hyn yn dod yn fwyfwy pwysig i warchod a gwella nodweddion tirwedd eithriadol a rhinweddau arbennig yr AHNE. Mae lles cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol yn cyd-fynd yn agos â'r gweithgareddau hamdden a gynhelir ar yr ynys. Gall llwybrau hygyrch, parciau, gerddi, traethau, glan môr a chefn gwlad ehangach oll chwarae rhan bwysig i'r bobl o ran cefnogi iechyd a lles. Dylai fod mynediad teg i fannau gwyrdd a glas i bobl o bob oed a gallu.

# Ysgogwyr Newid Allweddol
# Newid Hinsawdd

- Mae newid hinsawdd bellach yn bwnc diffiniol. Cyhoeddodd Cyngor Sir Ynys Môn argyfwng hinsawdd ym mis Medi 2020, gan ymrwymo i ddod yn gyngor carbon niwtral erbyn 2030. O ganlyniad, mae'r cyngor wedi cytuno ar y 'Cynllun Tuag at Sero Net 2022 i 2025' sy'n amlinellu ei ymrwymiad i'r argyfwng hinsawdd a sut mae'n bwriadu trawsnewid i ddod yn sefydliad sero net.
- O bersbectif AHNE Ynys Môn, mae effeithiau newid hinsawdd yn debygol o fod yn bellgyrhaeddol: tymheredd uchel, mwy o law, a lefelau'r môr yn codi yn golygu cynnydd mewn stormydd a risg uwch o lifogydd yn effeithio ar gynefinoedd, rhywogaethau a chymunedau ac isadeiledd bregus a rhyd yr arfordir. Bydd yna golli tir / cnydau amaethyddol, erydiad tir, colledion bioamrywiaeth [ac enillion], colli rhywogaethau brodorol, bygythiad i fioddiogelwch o ganlyniad i gynnydd mewn plâu ac afiechydon a difrod i asedau diwylliannol a hanesyddol. Bydd cyfnodau o sychder yn arwain ar fwy o alw am adnoddau dŵr, yn cynnwys cynnydd yn y gystadleuaeth rhwng aelwydydd, amaeth, diwydiant a'r amgylchedd naturiol.
- Mae'r Cynllun Rheoli Risg o Lifogydd yn nodi cymunedau Dwyran, Llangefni, Malltraeth ac y Fali fel ardaloedd sydd mewn perygl o ddioddef llifogydd o afonydd; ac mae Cofrestr Cymunedau mewn Perygl yn nodi'r ardaloedd fel rhai mewn perygl o ddioddef llifogydd o'r môr.
- Mae yna gyfleoedd i ddatblygu partneriaeth gweithio rhwng pobl, cymunedau a busnesau i godi ymwybyddiaeth, dealltwriaeth a gweithredu gyda mesurau addasu a lliniaru. Bydd y rhain yn cynnwys mabwysiadu datrysiadau seiliedig ar fyd natur a gweithredu i leihau'r angen i deithio, gwneud cludiant yn gynaliadwy, darparu cyfleoedd ar gyfer technolegau ynni carbon isel ac adnewyddadwy, a thrwy hyrwyddo dulliau dylunio carbon isel i leihau'r defnydd o ynni.

# Ysgogwyr Newid Allweddol Datblygu a Chludiant

Mae'r polisïau cynllun datblygu'r defnydd o dir presennol a newidiadau posibl i'r dirwedd y

- bydd yn rhaid i gynllun datblygu'r defnydd o dir nesaf ar gyfer Ynys Môn ei wynebu'n cynnwys:
- Diogelu arfordir agored sydd heb ei ddatblygu
- Arallgyfeirio'r economi wledig sy'n cyflwyno gofynion newydd ar adnoddau'r AHNE.
- Amddiffyn safleoedd sydd wedi'u dynodi am eu pwysigrwydd cadwraeth byd natur
- Amddiffyn ac adnewyddu'r cyswllt rhwng cynefinoedd
- Cymunedau Gwledig Cynaliadwy
- Hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg
- Yr her o newid dull o gynhyrchu ynni
- Hyrwyddo cynnyrch twristiaeth amrywiol ac o ansawdd uchel
- Newidiadau o ganlyniad i newid hinsawdd
- Lleihau llygredd golau

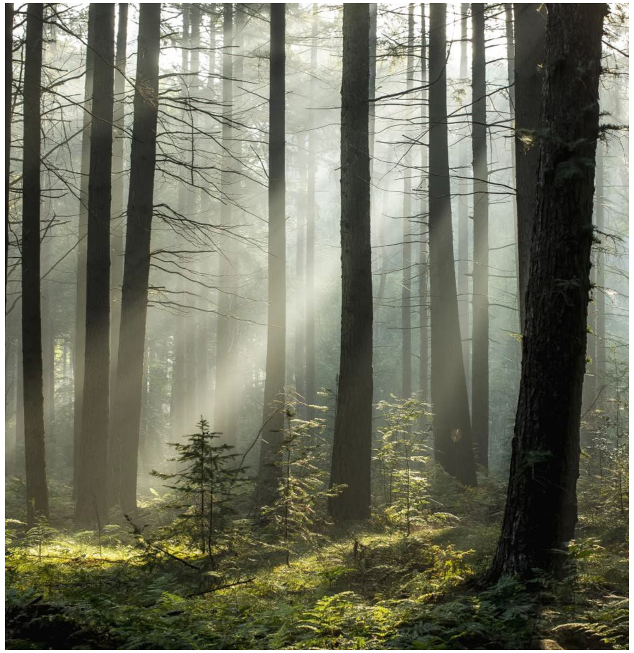

Mae'r boblogaeth leol yn dibynnu ar geir fel cludiant ac mae yna gynnydd tymhorol mewn traffig yn ystod yr haf. Gall hyn arwain at drafferthion parcio a thagfeydd traffig yn ardaloedd mwyaf poblogaidd yr AHNE. Yn ychwanegol, mae anghenion isadeiledd yn newid; mae angen cynllunio ar gyfer mannau gwefru ceir trydan a dulliau amgen o deithio i'r ardal ac o'i hamgylch. Bydd yn ofynnol cael cysylltiadau i gynlluniau teithio actif.

# Cymunedau ac economi arfordirol a chefn gwlad

Mae yna ansicrwydd o ganlyniad i'r adferiad ar ôl Covid, yr argyfwng costau byw ac arafu yn yr economi. Mae effaith y cynnydd mewn tlodi, anghyfartaledd ym maes iechyd, prinder tai [cyffredinol a fforddiadwy], lleihad posibl mewn cyflogaeth a thwf, addasiadau newid hinsawdd a gofynion lliniaru a chymunedau cydlynol yn erydu.

Myn amlygu ein hymrwymiad i gyfoethogi hyn ymhellach. Fodd bynnag, mae wedi dod yn fwyfwy amlwg dros y 3 blynedd ddiwethaf y gall twristiaeth sydd heb ei reoli gael effaith negyddol ar fywydau pobl a'r rhinweddau unigryw sy'n gwneud yr ynys mor nodweddiadol ac yn ysgogi'r mwyafrif helaeth o weithgareddau twristaidd.

Mae'r Cynllun Rheoli Cyrchfan sy'n alinio gyda'r cynllun hwn yn unioni'r anghydbwysedd a sicrhau, drwy grŵp aml ddiddordebau/sefydliadau newydd, bod buddion cynnig amrywiol a bywiog yn gallu cyfoethogi nodweddion allweddol yr iaith, diwylliant, amgylchedd a threftadaeth.

Yn dilyn ymadawdiad y DU o'r Undeb Ewropeaidd, mae'r newidiadau deddfwriaethol yn debygol o gael goblygiadau sylweddol ar arferion amaeth, ac economi'r arfordir a chefn gwald o fewn yr
AHNE ac o'i chwmpas. Mae ffermio'n hanfodol i'r gymuned wledig a'i heconomi, ac mae'r ansicrwydd presennol ynghylch sut y bydd cynlluniau cymhorthdal newydd yn gweithio yn achosi pryder. Fodd bynnag, fe all y cynigion bras a gyflwynir yn y Cynllun ffermio Cynaliadwy ddarparu buddion amgylcheddol sylweddol a systemau ffermio sy'n llai dibynnol ar fewnbynnau ac felly'n fwy hyfyw'n economaidd. Mae angen arloesi o fewn yr economi cefn gwlad a llwybrau at gyflogaeth i bobl leol o bob oed. Gellir cynorthwyo hyn drwy gynhyrchu nwyddau a gwasanaethau cynaliadwy lleol a pholisïau caffael lleol.

Mae'r Gymraeg yn rhan hanfodol o hunaniaeth Gymreig ac yn ganolog i'w diwylliant. Nododd cyfrifiad 2021 fod y nifer o siaradwyr Cymraeg yn y sir wedi gostwng 1.2% ers y cyfrifiad blaenorol yn 2011, o 19% i 17.8%. Er gwaethaf cyflwyno strategaeth iaith Llywodraeth Cymru, mae'r nifer o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru wedi parhau i ostwng ers 2001.

ae'r economi ymwelwyr yn hanfodol i safle economaidd gynaliadwy Ynys Môn, ac mae'r Cynllun Rheoli Cyrchfan

# Rhan 3

## Cyflawni'r Weledigaeth a’r 5 Thema Allweddol

# Mabwysiadu Dull Ecosystem

Ystyrir rhinweddau'r AHNE yn arbennig oherwydd eu gwerth cynhenid eu hunain, ond mae'n bwysig ystyried y buddion naturiol, diwylliannol a chymdeithasol maent yn eu darparu i gymdeithas. Gelwir y buddion hyn yn 'wasanaethau ecosystem'. Rhain yw'r buddion mae pobl yn eu cael o 'gyfalaf naturiol' ardal - y fforestydd, tir fferm, afonydd, llynnoedd ac arfordir ein tirwedd. Ymhlith y buddion hyn gellir cael:

- **Gwasanaethau darparu** - megis bwyd, coed a thanwydd
- **Gwasanaethau rheoleiddio** - megis dŵr glân, aer a phridd ffrwythlon
- **Gwasanaethau diwylliannol** - megis hamdden, gwerthoedd ysbrydol a synnwyr o le
- **Gwasanaethau cymorth** - megis ffurfio tir, cylchred dŵr a maetholion a sefydlogi carbon

Mae deall gwerth cyfalaf naturiol yr AHNE a'r gwasanaethau ecosystem maent yn eu darparu yn ein galluogi i gydnabod yn llawnach rinweddau arbennig yr AHNE. Mae o hefyd yn ein galluogi i ddeall effeithiau posibl, a chost lawn, difrodi'r rhinweddau hyn. Nod y cynllun rheoli hwn yw ymdrechu tuag at well dealltwriaeth o gyfalaf naturiol yr AHNE, i sicrhau rheolaeth sy'n cynnal a chyfoethogi ystod ac ansawdd y buddion cyhoeddus (y gwasanaethau ecosystem) mae AHNE Ynys Môn yn eu darparu.

**Mae Manylion Llawn y Gwasanaethau Ecosystem a ddarparwyd gan yr AHNE yn Atodiad 2.**

# 5 Themâu Allweddol ar gyfer Cynllun Rheoli 2023-28

- **Cyfoethogi cefn gwlad lleol a chymeriad yr arfordir**
- **Mynd i'r Afael â'r Argyfwng Byd Natur**
- **Yr AHNE fel Lle i Fwynhau, i Ddysgu ac i Elwa o ran Iechyd**
- **Cymunedau Bywiog mewn Tirwedd Weithredol**
- **Rheoli'r AHNE mewn hinsawdd sy'n newid**

Bydd y pum tudalen nesaf yn cyflwyno'r themâu hyn a fydd yn sail i waith y tîm Cyrchfan, adrannau eraill a phartneriaid.

Gweler Atodiad 3 am restr lawn o Amcanion, Polisïau a Gweithredoedd Bydd

cynllun prosiect blynyddol yn cael ei ddatblygu i gyflawni amcanion y

Cynllun hwn a monitro cynnydd.

# Cyfoethogi cefn gwlad lleol a chymeriad yr arfordir

## Pam mae hyn yn bwysig?

Cymeriad yr AHNE yw un o'i nodweddion diffiniol ac mae'n hanfodol i ddiffinio'r ynys, ei heconomi ymwelwyr a mwynhâd y cyhoedd

## Beth ydym am ei wneud?

- Mae'r harddwch naturiol, rhinweddau arbennig a natur unigryw tirwedd AHNE Ynys Môn, yn cynnwys ei nodweddion naturiol, diwylliannol a hanesyddol, yn cael eu cynnal, eu gwarchod a'u cyfoethogi er budd y cenedlaethau presennol a'r dyfodol.
- Bydd y datblygiad yn cael ei fonitro i sicrhau na effeithir ar gymeriad AHNE.
- Bydd safleoedd hanesyddol, diwylliannol ac archaeolegol yn cael eu deall a'u cofnodi, a lle fo'n bosibl, eu diogelu.
- Sicrhau bod nodweddion tirwedd traddodiadol megis waliau cerrig yn cael eu cynnal a'u gwella.
- Chwilio am gyfleoedd i adfer cynefinoedd sydd ar goll o'r dirwedd.
- Ymgorffori dull gwasanaethau ecosystem i reoli'r AHNE a'i rinweddau unigryw

## Sut ydym am wneud hyn?

- Ymgymryd ag asesiadau cymeriad a'u cynnal
- Sicrhau bod datblygiadau'n ystyried pwysigrwydd y dirwedd a'r morlun.
- Darparu a gweithio gyda phartneriaid yn uniongyrchol ar brosiectau cyfoethogi tirwedd a chynefinoedd.
- Parhau i gynorthwyo i ddarparu'r prosiect Dark Skies
- Cynnal asesiad darpariaeth gwasanaethau ecosystem i arwain ar ddarparu'r prosiectau.

# Mynd i'r Afael â'r Argyfwng Byd Natur

## Pam mae hyn yn bwysig?

Mae gan Ynys Môn doreth o safleoedd dynodedig pwysig a rhai nad ydynt yn ddynodedig yn cynorthwyo fflora a ffawna prin. Mae hyn yn nodweddion allweddol o'r AHNE. Mae cynefinoedd ar Ynys Môn dan bwysau cynyddol gyda mwyafrif sylweddol â chyflwr yn dirywio a'n mynd yn ddiraddiedig ac ynysig. Mae'r thema hon yn mynd i'r afael â'r broblem

## Beth ydym am ei wneud?

- Cynnal a chyfoethogi ein safleoedd ein hunain i ddarparu mwy ar gyfer byd natur.
- Gweithio gyda phartneriaid a'r sector amaeth a dylanwadu arnynt i ddarparu newid sylweddol ar gyfer byd natur o fewn yr AHNE.
- Mynd i'r afael â rhywogaethau ymledol sy'n bygwth ecoleg Ynys Môn.
- Gweithio gyda phartneriaid ar raddfa dalgylch i wella ansawdd pridd a dŵr ac, o ganlyniad, gynefinoedd morol a thir.

## Sut ydym am wneud hyn?

- Parhau i wneud ein safleoedd cefn gwlad yn enghreifftiau o ansawdd byd natur uchel drwy reoli gweithredol.
- Byddwn yn gweithio gyda phartneriaid i wneud y gorau o gynlluniau cymorth amaethyddol ac amgylcheddol hen a newydd.
- Gweithio gyda phartneriaid i ddarparu camau i fynd i'r afael ag effaith rhywogaethau ymledol ar gynefinoedd morol, dyfrol a'r tir.
- Datblygu cynllun cyfle cysylltedd cynefin graddfa tirwedd ar y cyd â phartneriaid, a chwilio am gronfeydd i'w gweithredu.

# Yr AHNE fel lle i fwynhau, i ddysgu ac i elwa o ran iechyd

## Pam mae hyn yn bwysig?

- Twristiaeth yw'r cyfrannwr economaidd mwyaf i economi'r Ynys, ac mae'r rhinweddau unigryw sydd o fewn yr AHNE yn parhau i fod yn brif atyniad i bobl leol ac ymwelwyr. Mae'r dirwedd yn darparu antur, llonyddwch a chyfleoedd i ddysgu sy'n allweddol i lesiant pawb

## Beth ydym am ei wneud?

- Sicrhau bod y diwydiant twristiaeth yn gwneud cyfraniad allweddol a chynaliadwy i economi AHNE Ynys Môn.
- Codi ymwybyddiaeth o'r rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE sy'n asedau allweddol i'r sector twristiaeth.
- Gweithio gyda phartneriaethau mewnol ac allanol i ddarparu hyd yn oed fwy o gyfleoedd hawl priodol
- Gweithio gyda phartneriaid a darparwyr addysg i gyfoethogi gwybodaeth am yr AHNE a'i nodweddion unigryw.
- Darparu dehongliad ystyrlon a newydd i gynyddu dealltwriaeth ac ysbrydoli archwilio.

## Sut ydym am wneud hyn?

- Integreiddio gwaith yr AHNE a JAC gyda ffrwd waith y Rheoli Cyrchfan.
- Gwellai gofynion y ddarpariaeth ar ein safleoedd cefn gwlad.
- Archwilio cyfleoedd i gyfoethogi cyfleoedd Llwybr yr Arfordir.
- Gweithio gyda phartneriaid i ystyried gwelliannau ar gyfer isadeiledd cludiant cynaliadwy.
- Gweithio gyda'r adran addysg i gynyddu gwybodaeth am Fyd Natur a'r Argyfwng Hinsawdd.
- Archwilio'r cyfleoedd i gyfoethogi model twristiaeth adfywiol gan wneud yr AHNE a'i chymunedau'n well o gael diwydiant twristiaeth bywiog.
- Parhau i ddarparu cyfleoedd i ymgysylltu ac i gymunedau/ysgolion gymryd rhan.

# Cymunedau Byw

## Pam mae hyn yn bwysig?

- Mae AHNE Ynys Môn yn lle byw sy'n anadlu a'r gymuned wrth ei wraidd. Mae'n rhaid i'r dynodiad gael ei weld o fudd i'r cymunedau hyn yn hytrach na mygu eu hanghenion.

## Beth ydym am ei wneud?

- Cynorthwyo rheolwyr tir i amddiffyn tirweddau a chynefinoedd wrth gyfoethogi economeg fferm drwy fabwysiadu dulliau ffermio cynaliadwy.
- Archwilio cyfleoedd i'r AHNE weithredu fel enghraifft o ddarparu cynllun SFS Llywodraeth Cymru. • Cefnogi mentrau cynnyrch lleol.
- Cydnabod yr angen am dai lleol o fewn yr AHNE.
- Cynorthwyo busnesau hen a newydd sydd o fewn yr AHNE, a'u cynorthwyo i fod yn fwy cynaliadwy.
- Hyrwyddo integreiddiad a'r defnydd o systemau cludiant cyhoeddus mwy cynaliadwy fel rhan o ddull aml-foddol yn yr AHNE.
- Creu cyswllt gyda gwaith rheoli cyrchfan ehangach i sicrhau bod gwasanaethau o fewn y cymunedau gwledig yn cael eu cyfoethogi.

## Sut ydym am wneud hyn?

- Hyrwyddo'r cyfleoedd am systemau ffermio cynaliadwy a phwysigrwydd byd natur o fewn system fferm weithredol.
- Chwarae rhan weithredol mewn llunio a chyflwyno cynllun SFS.
- Gweithio gydag adrannau eraill y cyngor i ymgorffori ethos gwaith holistig.
- Drwy fod yn gydymdeimladol i anghenion y cymunedau.
- Gwella isadeiledd gwasanaeth cymunedol drwy gydweithio â phartneriaid mewnol

# Managing the AONB in a changing climate

## Pam mae hyn yn bwysig?

Mae AHNE Ynys Môn yn lle byw sy'n anadlu a'r gymuned wrth ei wraidd. Mae'n rhaid i'r dynodiad gael ei weld o fudd i'r cymunedau hyn yn hytrach na mygu eu hanghenion.

## Beth ydym am ei wneud?

- Cynorthwyo rheolwyr tir i amddiffyn tirweddau a chynefinoedd wrth gyfoethogi economeg fferm drwy fabwysiadu dulliau ffermio cynaliadwy.
- Archwilio cyfleoedd i'r AHNE weithredu fel enghraifft o ddarparu cynllun SFS Llywodraeth Cymru.
- Cefnogi mentrau cynnyrch lleol.
- Cydnabod yr angen am dai lleol o fewn yr AHNE.
- Cynorthwyo busnesau hen a newydd sydd o fewn yr AHNE, a'u cynorthwyo i fod yn fwy cynaliadwy.
- Hyrwyddo integreiddiad a'r defnydd o systemau cludiant cyhoeddus mwy cynaliadwy fel rhan o ddull aml-foddol yn yr AHNE.
- Creu cyswllt gyda gwaith rheoli cyrchfan ehangach i sicrhau bod gwasanaethau o fewn y cymunedau gwledig yn cael eu cyfoethogi.

## Sut ydym am wneud hyn?

- Hyrwyddo'r cyfleoedd am systemau ffermio cynaliadwy a phwysigrwydd byd natur o fewn system fferm weithredol.
- Chwarae rhan weithredol mewn llunio a chyflwyno cynllun SFS.
- Gweithio gydag adrannau eraill y cyngor i ymgorffori ethos gwaith holistig.
- Drwy fod yn gydymdeimladol i anghenion y cymunedau.
- Gwella isadeiledd gwasanaeth cymunedol drwy gydweithio â phartneriaid mewnol.

# Pwyllgor Cynghori ar y Cyd Llywodraethu a Rheoli

Goruchwylir gweinyddiaeth yr AHNE gan Bwyllgor Cynghori ar y Cyd (JAC). Mae'r pwyllgor yn cynnwys aelodau etholedig a chynrychiolwyr cyfetholedig o sefydliadau sy'n dymuno cymryd rhan yn y gwaith o warchod, cyfoethogi a hyrwyddo'r AHNE.

Mae aelodaeth yn rhychwantu'r ystod eang o ddiddordebau sydd eu hangen ar gyfer rheoli effeithiol, ac mae'n cynnwys y sector cyhoeddus, preifat a'r trydydd sector.

Mae'r JAC yn cynorthwyo a goruchwylio'r gofyn statudol ar Gyngor Sir Ynys Môn i baratoi, cyhoeddi ac adolygu'r Cynllun Rheoli AHNE. CSYM, drwy'r Uned AHNE a Chefn
Gwlad, sy'n gweinyddu a chydlynu'r JAC i alluogi monitro, cofnodi ac adrodd ar y cynllun gweithredu'r Cynllun Rheoli, darparu diweddariadau a rhannu gwybodaeth a meithrin cydweithio.

# Staffio
# Llywodraethu a Rheoli

Yn ganolog i ddarparu Cynllun Gweithredu'r Cynllun Rheoli mae datblygu Tîm AHNE effeithiol a phroffesiynol drwy'r Uned AHNE a Chefn Gwald CSYM drwy:

- greu cyfleoedd i recriwtio
- creu amgylchedd ar gyfer cynnal
- newid cytundebau dros dro i rai parhaol
- cyflwyno rhaglen flynyddol ar gyfer profiad gwaith i fyfyrwyr
- darparu datblygu a hyfforddiant
- datblygu llwybrau ar gyfer hyrwyddo gyrfa
- cynllunio olyniaeth, a
- chynnal a datblygu gweithio ar y cyd gyda phartneriaid a rhanddeiliaid

# Rheoli a Llywodraethu Gweithgareddau Craidd

Mae gweithgareddau craidd Uned Cefn Gwlad ac AHNE yn cynnwys:

- Cefnogi paratoi a chyflwyno Cynllun Rheoli AHNE a phwrpas AHNE Statudol
- Gweinyddu a hyrwyddo Cronfa Datblygu Cynaliadwy Llywodraeth Cymru (SDF), Tirweddau Cynaliadwy, Lleoedd Cynaliadwy (SLSP) a Chronfa Partneriaeth AHNE Cyfoeth Naturiol Cymru
- Dehongli a hyrwyddo'r AHNE
- Ymgysylltu â chymunedau ac ysgolion (cynradd ac uwchradd)
- Gweinyddu a chydlynu'r Cyd-bwyllgor Cynghori (JAC)
- Cydlynu Gwirfoddolwyr yr AHNE
- Cydlynu a arwain ar ddigwyddiadau a gweithgareddau sy'n gysylltiedig ag amcanion AHNE

# Cyllid
# Llywodraethu a Rheoli

Ariennir costau rheoli'r AHNE gan Gyngor Sir Ynys Môn [CSYM], a gefnogir gan arian grant gan Gyfoeth Naturiol Cymru a Llywodraeth Cymru. Mae Cynllun Darparu Gwasanaeth
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd CSYM yn sicrhau fod monitro chwarterol, cofnodi ac adrodd ar yr allbynnau y cytunwyd arnynt wedi'u halinio â'r Cynllun Rheoli AHNE.

Mae adrannau o'r Cynllun Gweithredu'r Cynllun Rheoli AHNE 2022-27 yn cael eu cefnogi a'u hariannu drwy'r canlynol:

- ‘AHNE Gwydn’ Llywodraeth Cymru (refeniw) 2022-25
- Tirweddau Cynaliadwy, Lleoedd Cynaliadwy Llywodraeth Cymru (TCLIC) 2022-25
- Cronfa Datblygu Cynaliadwy Llywodraeth Cymru (CDC) 2022-25
- Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) 2022-24
- Cyngor Sir Ynys Môn (Cyfalaf) 2022-24
- Cyllid blynyddol Uned AHNE a Chefn Gwlad
- Cyllid ar gyfer y dyfodol
- Cyllid partneriaid

Unwaith y bydd Cynllun Rheoli AHNE 2022-27 wedi bod drwy ymgynghoriad, craffu, addasu a mabwysiadu partner a rhanddeiliad, bydd matrics cyllido 5 mlynedd manwl yn cael ei ddatblygu o fewn dau chwarter cyntaf y Cynllun yn cael ei fabwysiadu. Bydd hyn yn cynnwys trafodaethau cychwynnol gyda'r partneriaid cyllido uchod ar gyllid y dyfodol tu hwnt i 2024-25 a thrafodaethau gyda phartneriaid JAC ar eu blaenoriaethau ariannu wedi eu halinio i'r AHNE. Bydd yr holl gyllid arall sydd ar gael sy'n gyson â Chynllun Rheoli'r AHNE yn cael ei archwilio

# Monitro  Llywodraethu a Rheoli

Bydd Cynllun Gweithredu Cynllun Rheoli AHNE Ynys Môn yn cael ei weithredu drwy gynllun darparu pum mlynedd sy'n nodi'r themau allweddol, nodau, amcanion, polisïau,
gweithredoedd, partneriaid darparu ac amserlen.

Unwaith y bydd Cynllun Rheoli AHNE 2032-28 wedi bod drwy ymgynghoriad, craffu, addasu a mabwysiadu partner a rhanddeiliad, bydd cynllun prosiect blynyddol yn cael ei gynhyrchu, fydd yn datblygu'r pwyntiau gweithredu ymhellach o brif gynllun gweithredu'r Cynllun Rheoli AHNE i bwyntiau gweithredu manylach. Bydd y cynllun prosiect hwn yn cael ei adolygu'n chwarterol ac fe fydd yna ddigon o hyblygrwydd i ystyried cyfleoedd newydd am gyllid a chyfleoedd newydd i weithio ar y cyd gyda phartneriaid. Bydd
adroddiad blynyddol yn cael ei pharatoi i'r JAC ar ddiwedd bob blwyddyn ariannol i adrodd ar gynnydd, llwyddiannau a'r prif broblemau sydd angen gwaith a sylw pellach. Bydd
adrodd chwarterol yn cael ei wneud drwy Gynllun Darparu Gwasanaeth (CDG) Rheoliadau a Datblygu Economaidd CSYM

# Cynllun Rheoli AHNE Ynys Môn – Atodiad 1

# Cynnwys y Polisi

## Rhyngwladol

### Tirwedd Categori V yr Undeb Rhyngwladol dros Gadwraeth Natur

Mae AHNE Cymru, ochr yn ochr â'r rheini yn Lloegr a Gogledd Iwerddon, ynghyd â pharciau cenedlaethol y DU, yn rhan o deulu o ardaloedd gwarchodedig a ddiffinnir gan yr Undeb Rhyngwladol dros Gadwraeth Natur (IUCN) fel rhai Categori V - tirweddau gwarchodedig. Gelwir y rhain yn dirweddau diwylliannol, a ffurfiwyd gan ryngweithio agos rhwng natur a gweithredoedd poblogaethau dynol. Mae tirweddau Categori V yn cael eu diffinio gan IUCN fel tirweddau lle:

'...mae'r rhyngweithio rhwng pobl a natur dros amser wedi creu ardal o gymeriad unigryw sydd â gwerth ecolegol, biolegol, diwylliannol a golygfaol sylweddol: ac mae diogelu uniondeb y rhyngweithio hwn yn hanfodol i ddiogelu a chynnal yr ardal a'i chadwraeth natur gysylltiedig a gwerthoedd eraill.'

Drwy'r categoreiddio hwn, gall y gwaith o reoli Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol ddod yn enghraifft o ddatblygu cynaliadwy ar sail ardal a all amlygu cyfleoedd ar gyfer cynlluniau rheoli eraill sy'n seiliedig ar ardal.

### Y Confensiwn Tirweddau Ewropeaidd (ELC)

Mae'r ELC yn gysyniad ledled Ewrop sy'n canolbwyntio ar ansawdd gwarchod, rheoli a chynllunio tirwedd. Fe'i mabwysiadwyd gan Gyngor Ewrop yn 2000 ac fe'i cadarnhawyd gan lywodraeth y DU yn 2006. Mae'r llofnodwyr wedi datgan eu bod:

'...yn awyddus i sicrhau datblygu cynaliadwy ar sail perthynas gytbwys a harmonig rhwng anghenion cymdeithasol, gweithgarwch economaidd a'r amgylchedd.'

Mae'n diffinio tirwedd fel:

'...rhan o'r tir, fel y mae pobl leol neu ymwelwyr yn ei weld, sy'n esblygu drwy amser o ganlyniad i rymoedd naturiol a phobl yn gweithredu arno.'

Dylai canfod ac asesu tirweddau fod yn gydweithrediad rhwng ymchwil maes gan weithwyr proffesiynol a chanfyddiadau trigolion lleol. Mae'n cynnwys pob tirwedd, o'r cyffredin i'r eithriadol, sy'n pennu ansawdd amgylchedd byw pobl.

Dylai pobl fod wrth galon polisïau rheoli tirwedd, gan ymgorffori eu dyheadau ar gyfer nodweddion tirwedd eu hamgylchedd. Mae'r cyhoedd yn cael eu hannog i chwarae rhan weithredol yn y gwaith o warchod a rheoli'r dirwedd, gan helpu i ddylanwadu ar newidiadau a chynllunio'r gwaith o'i rheoli. Gall

Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol a'u haelodau partneriaeth wneud cyfraniad gwerthfawr at gyflawni nodau'r ELC.

# Cenedlaethol (y DU)

### Dyfodol Gwyrdd – Cynllun 25 mlynedd i Wella'r Amgylchedd (2018)

Roedd Cynllun Amgylchedd 25 mlynedd Llywodraeth y DU, a gyhoeddwyd yn 2018, yn nodi dull tymor hir o helpu'r byd naturiol i adfer a chadw iechyd da. Dyma'r prif bwyntiau yn y cynllun:

'Byddwn yn gwarchod ac yn gwella harddwch ein hamgylchedd naturiol, ac yn sicrhau y gall pawb ei fwynhau, ei ddefnyddio a gofalu amdano. Byddwn yn gwneud hynny drwy:

- Ddiogelu a gwella harddwch ein golygfeydd naturiol a gwella eu gwerth amgylcheddol ar yr un pryd â bod yn sensitif i ystyriaethau ynghylch eu treftadaeth.
- Sicrhau bod mannau naturiol hygyrch o ansawdd uchel yn agos at ble mae pobl yn byw ac yn gweithio, yn enwedig mewn ardaloedd trefol, ac annog mwy o bobl i dreulio amser ynddynt er budd eu hiechyd a'u lles.
- Canolbwyntio ar gynyddu gweithredu i wella'r amgylchedd gan bob sector o gymdeithas.'

Mae'r cynigion allweddol yn cynnwys y llywodraeth yn ceisio sefydlu egwyddor 'budd amgylcheddol net' ar gyfer datblygu er mwyn cyflawni gwelliannau amgylcheddol yn lleol ac yn genedlaethol, a datblygu Rhwydwaith Adfer Natur a fydd yn darparu 500,000 hectar o gynefin bywyd gwyllt ychwanegol i gysylltu safleoedd a thirweddau sydd eisoes yn cael eu gwarchod. Ei nodau yw y bydd bywyd gwyllt sy'n cael ei adfer angen mwy o gynefin mewn cyflwr gwell mewn ardaloedd mwy sydd â chysylltiadau agosach.

### Deddf yr Amgylchedd 2021

Y Ddeddf yw fframwaith newydd y llywodraeth ar gyfer diogelu'r amgylchedd ar ôl i'r DU adael yr Undeb Ewropeaidd. Mae cyfreithiau newydd yn ymwneud â diogelu naturiol, ansawdd dŵr, aer glân a gwarchodaeth amgylcheddol a ddaeth o'r UE yn wreiddiol. Mae'n gosod targedau hirdymor wedi'u rhwymo mewn cyfraith ar gyfer gwella'r amgylchedd, ac yn cryfhau'r ddyletswydd sydd ar gyrff cyhoeddus i warchod a gwella bioamrywiaeth, gan gynnwys cyflwyno enillion net ar gyfer bioamrywiaeth drwy'r system gynllunio.

### Deddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy ac arwyddocâd Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol

Mae dibenion Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol wedi'u nodi yn Neddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy (CRoW) 2000.

Mae adran 82 o'r Ddeddf yn diffinio mai prif ddiben y dynodiad yw gwarchod a gwella harddwch naturiol. Diffiniwyd dau bwrpas arall hefyd:

- Wrth fynd ar drywydd y prif bwrpas, dylid ystyried anghenion amaethyddiaeth, coedwigaeth, diwydiannau gwledig eraill ac anghenion economaidd a chymdeithasol cymunedau lleol. Dylid rhoi sylw arbennig i hyrwyddo ffurfiau cynaliadwy o ddatblygiad cymdeithasol ac economaidd sydd ynddynt eu hunain yn gwarchod ac yn gwella'r amgylchedd.
- Nid yw hamdden yn un o amcanion dynodiad, ond dylid diwallu'r galw am hamdden i'r graddau bod hyn yn gyson â chadwraeth harddwch naturiol ac anghenion amaethyddiaeth, coedwigaeth a defnyddiau eraill.

Mae adran 85 yn gosod dyletswydd ar bob corff cyhoeddus i roi sylw i ddibenion gwarchod a gwella harddwch naturiol yr ardal... Nid diben dynodiad yw atal datblygu, ond bydd yr awdurdodau cynllunio yn ystyried unrhyw gynnig datblygu i sicrhau nad yw'n niweidio cymeriad ac ymddangosiad yr AHNE yn ormodol.

Mae adran 89 yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol sydd ag AHNE yn eu hardal gynhyrchu cynlluniau rheoli AHNE ac yna adolygu a mabwysiadu'r cynlluniau hyn bob pum mlynedd o leiaf.

## Cenedlaethol (Cymru)

**Cymru'r Dyfodol – Y Cynllun Cenedlaethol (2021)**

Mae'r Cynllun Cenedlaethol ar gyfer Cymru yn nodi'r cyfeiriad ar gyfer datblygu ar gyfer Cymru hyd 2040. Mae ei strategaeth yn mynd i'r afael â blaenoriaethau cenedlaethol allweddol drwy'r system gynllunio, gan gynnwys cynnal a datblygu economi fywiog, datgarboneiddio a chydnerthedd hinsawdd, datblygu ecosystemau cryf a gwella iechyd a lles ein cymunedau. Mae'n ffurfio'r haen uchaf o gynllunio datblygu yng Nghymru.

**Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016**

Mae Deddf yr Amgylchedd yn nodi'r ddeddfwriaeth sydd ei hangen i gynllunio a rheoli adnoddau naturiol Cymru mewn ffordd fwy rhagweithiol, cynaliadwy a chydgysylltiedig. Ei nod yw gwneud Cymru yn economi werdd, carbon isel sy'n gallu addasu i effeithiau newid yn yr hinsawdd.

Mae'r Ddeddf yn hyrwyddo defnydd cynaliadwy o adnoddau naturiol; yn darparu targedau ar gyfer lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr; yn gwneud newidiadau i'r gyfraith ynghylch draenio tir ac is-ddeddfau gan Gyfoeth Naturiol Cymru ac yn gwneud darpariaethau amrywiol ar gyfer casglu a gwaredu gwastraff, trwyddedau pysgodfeydd a morol, ac yn sefydlu Pwyllgor Llifogydd ac Erydu Arfordirol.

Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i Cyfoeth Naturiol Cymru gynhyrchu Adroddiad ar Gyflwr Adnoddau Naturiol sy'n asesu pa mor dda mae adnoddau'n cael eu rheoli'n gynaliadwy, mae'n galluogi Llywodraeth Cymru i lunio polisi cenedlaethol ar gyfer rheoli cynaliadwy ac mae'n ei gwneud yn ofynnol i Cyfoeth Naturiol Cymru gynhyrchu sylfaen dystiolaeth leol i helpu i roi blaenoriaethau ar waith.

**Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015**

Mae'r Ddeddf hon yn darparu diben cyffredin, wedi'i rwymo mewn cyfraith, i bob lefel o lywodraeth a chyrff cyhoeddus penodol er mwyn gwella llesiant Cymru. Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i'r sefydliadau penodedig gyflawni datblygu cynaliadwy, gan ei gwneud yn egwyddor graidd iddynt wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol gyda'r nod o gyflawni saith nod llesiant:

- Cymru lewyrchus – cydnabod terfynau'r amgylchedd byd-eang, defnyddio adnoddau'n effeithlon ac yn gymesur, a datblygu poblogaeth fedrus sydd wedi'i haddysgu'n dda mewn economi sy'n creu cyfoeth ac yn darparu cyfleoedd cyflogaeth.
- Cymru gydnerth – amgylchedd naturiol gydag ecosystemau iach sy'n cefnogi cydnerthedd cymdeithasol, economaidd ac ecolegol.
- Cymru iachach – sicrhau'r lles corfforol a meddyliol gorau posibl i bobl.
- Cymru sy'n fwy cyfartal – galluogi pobl i gyflawni eu potensial ni waeth beth fo'u cefndir na'u hamgylchiadau.
- Cymru o gymunedau cydlynus – cymunedau deniadol, hyfyw, diogel sydd â chysylltiadau da.
- Cymru â'r Gymraeg yn fywiog ac yn ffynnu – hyrwyddo a gwarchod diwylliant, treftadaeth a'r iaith Gymraeg.
- Cymru sy'n gyfrifol yn fyd-eang – gan ystyried effaith fyd-eang gwella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol.

Mae'r Ddeddf yn pwysleisio pwysigrwydd ystyried llesiant pobl ochr yn ochr â llesiant Cymru, gan gysylltu datblygu cynaliadwy â phobl ac ansawdd eu bywyd.

Mae Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus wedi cael eu sefydlu ledled Cymru i sicrhau bod cyrff cyhoeddus yn cydweithio i greu dyfodol gwell i bobl Cymru. Canfu pwyntiau allweddol o adroddiad pum mlynedd 2022 gan Fwrdd Ynys Môn ar gyfer materion amgylcheddol:

- Mae amgylchedd naturiol amrywiol Ynys Môn yn adnodd pwysig sy'n cael effaith gadarnhaol ar lesiant cymdeithasol, diwylliannol ac economaidd.
- Mae newid yn yr hinsawdd yn her fyd-eang sy'n cael effaith ar lesiant ar Ynys Môn, gan fod rhai cymunedau yn wynebu risg uchel o lifogydd, tywydd eithafol a thirlithriadau, ac mae'n rhoi byd natur a chynefinoedd yr ardal o dan bwysau cynyddol.
- Mae gwarchod byd natur a bioamrywiaeth yn bwysig ar gyfer datgarboneiddio.
- Mae Ynys Môn dan bwysau amaethyddol cymharol uchel ac mae ffermio anghynaladwy yn niweidio'r amgylchedd.

Bydd llawer o'r amcanion a'r camau gweithredu yn y cynllun rheoli hwn yn helpu i gyflawni'r saith nod llesiant.

**Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol 2016**

Mae'r Ddeddf yn gwella deddfwriaeth flaenorol, gan ddarparu fframwaith cyfreithiol ar gyfer dynodi, diogelu a rheoli henebion cofrestredig yng Nghymru. Mae'r Ddeddf yn rhoi gwarchodaeth fwy effeithiol i adeiladau rhestredig a henebion cofrestredig ac yn gwella'r mecanweithiau presennol ar gyfer rheoli'r amgylchedd hanesyddol yn gynaliadwy.

Bydd yn ei gwneud yn haws i berchnogion neu ddatblygwyr greu ffyrdd newydd cynaliadwy o ddefnyddio adeiladau hanesyddol sydd heb eu rhestru ac yn galluogi awdurdodau i weithredu'n gyflym os oes bygythiad i adeilad rhestredig o ganlyniad i waith anawdurdodedig.

**Gwerthfawr a Chydnerth: Blaenoriaethau Llywodraeth Cymru ar gyfer Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol a Pharciau Cenedlaethol 2018**

Mae'r adroddiad hwn gan Lywodraeth Cymru yn rhoi datganiad ar ddyfodol Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol a Pharciau Cenedlaethol yng Nghymru. Mae gan y datganiad bedwar nod:

- Eu bod yn Fannau Gwerthfawr sy'n ymestyn y tu hwnt i gynulleidfaoedd traddodiadol ac yn ymgysylltu â thrawstoriad mwy amrywiol o gymdeithas yng Nghymru er mwyn iddynt deimlo bod ganddynt fuddiant yn y tirweddau cenedlaethol hyn.
- Eu bod yn cynnwys Amgylcheddau Cydnerth lle mae gwerth byd natur yn cael ei wella a bod y dirywiad mewn bioamrywiaeth yn cael ei wrthdroi.
- Eu bod yn cefnogi Cymunedau Cydnerth lle mae'r berthynas rhwng pobl a'r amgylchedd wedi siapio'r tirweddau hyn a'u cymunedau.
- Rhaid i bartneriaethau AHNE ac awdurdodau Parciau Cenedlaethol fabwysiadu Ffyrdd Cydnerth o Weithio lle maent yn hyrwyddo dulliau cydweithredol i fanteisio i'r eithaf ar y manteision a mynd i'r afael â'r heriau a wynebir yn y tirweddau hyn.

Roedd y datganiad yn pwysleisio y dylai Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol a Pharciau Cenedlaethol arddangos dulliau o gysoni tensiynau o ran gofynion sy'n cystadlu â'i gilydd am adnoddau naturiol, a fydd yn cael eu cefnogi mewn Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol drwy'r cynllun rheoli.

**Cynllun Morol Cenedlaethol Cymru (2018)**

6.3.13 Dyma'r cynllun morol cyntaf i Gymru ac mae wedi'i anelu at lywio datblygiad cynaliadwy'r ardal forol i gefnogi amcanion economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol. Gweledigaeth y cynllun yw bod moroedd Cymru yn lân, yn iach, yn ddiogel, yn gynhyrchiol ac yn fiolegol amrywiol:

- Mae adnoddau naturiol yn cael eu rheoli'n gynaliadwy, ac mae moroedd yn iach ac yn gydnerth, ac yn cefnogi economi gynaliadwy a ffyniannus
- Mae iechyd a lles yn gwella
- Mae mwy o swyddi a chyfoeth yn cael eu creu, gan helpu cymunedau arfordirol i ddod yn fwy gwydn, ffyniannus a theg gyda diwylliant bywiog
- Mae ardal forol Cymru yn gwneud cyfraniad cryf at dargedau diogelwch ynni ac allyriadau newid yn yr hinsawdd.

Mae amcanion y cynllun yn cyd-fynd yn agos ag amcanion y cynllun rheoli hwn drwy arwain y gwaith o reoli a datblygu'r arfordir a chymunedau arfordirol yn gynaliadwy.

**Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr (WFD) (2017)**

Mae'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr yn gynllun ledled Ewrop a ddatblygwyd gan y Comisiwn Ewropeaidd i wella ansawdd afonydd a dŵr. Mae'n darparu un fframwaith a fyddai'n cysoni polisi rheoli dŵr ledled Ewrop. Nodau allweddol y fframwaith yw:

- Ehangu cwmpas diogelu dŵr i bob dŵr, dŵr wyneb a dŵr daear.
- Sicrhau 'statws da' i bob dŵr erbyn dyddiad cau penodol
- Rheoli dŵr yn seiliedig ar fasnau afonydd
- Dull gweithredu cyfun ar gyfer gwerthoedd terfyn allyriadau a safonau ansawdd
- Cael y pris yn iawn
- Cael y dinesydd i gymryd mwy o ran
- Symleiddio deddfwriaeth

Mae'r Fframwaith yn gorfodi Prydain Fawr i gyrraedd targedau ar gyfer statws ecolegol a chemegol cyrff dŵr. Mae angen asesu unrhyw waith a allai effeithio ar hydroleg, ecoleg neu ansawdd dŵr unrhyw gorff dŵr dosbarthedig o dan y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr i ddangos sut bydd yr effeithiau'n cael eu lliniaru neu sut bydd y corff dŵr yn cael ei wella i sicrhau statws da. Mae dŵr daear hefyd yn cael ei asesu am ei statws meintiol a chemegol.

**Cynllun Rheoli Traethlin Gorllewin Cymru 2 (2012)**

Mae Cynllun Rheoli Traethlin yn asesiad ar raddfa fawr o'r risgiau sy'n gysylltiedig ag esblygiad arfordirol. Mae'n cyflwyno polisïau i fynd i'r afael â'r risgiau hyn i bobl ac i'r amgylchedd adeiledig, hanesyddol a naturiol, mewn modd cynaliadwy. Nid yw'n gosod polisi ar gyfer unrhyw beth ar wahân i reoli risg o ran bwyd ac erydu arfordirol. Fodd bynnag, ei nod yw darparu cyd-destun ar gyfer penderfyniadau rheoli mewn sectorau eraill o reolaeth arfordirol.

Mae arfordir Ynys Môn yn cael ei ystyried yng Nghynllun Rheoli Traethlin Gorllewin Cymru o dan ardaloedd arfordirol F a G. Mae'r rhain yn ystyried rhagfynegiadau ar gyfer cynnydd yn lefel y môr a newid yn yr hinsawdd am gyfnodau o 50 mlynedd a 100 mlynedd. Mae polisïau'n amrywio o wneud dim i gynnal y llinell arfordirol er mwyn gwarchod tir ac eiddo, a byddant yn dylanwadu ar reolaeth yr AHNE.

**Datganiad Ardal Gogledd Orllewin Cymru**

Mae'r datganiad ardal hwn, a gynhyrchwyd gan Cyfoeth Naturiol Cymru gyda chyfranogiad cymunedol helaeth, yn rhoi trosolwg o dirwedd gogledd orllewin Cymru o safbwynt y bobl sy'n byw ac yn gweithio yno. Mae canlyniadau'r broses o gynhyrchu'r datganiad yn cynnwys nodi ystod eang o faterion sy'n effeithio ar amgylchedd yr ardal, llu o gamau gweithredu a all helpu i liniaru'r problemau ac ymrwymiad i gydweithio rhwng sefydliadau a chymunedau. Mae moeseg y dull hwn yn cyd-fynd yn dda â'r broses o ddatblygu a gweithredu'r cynllun rheoli hwn. Themâu allweddol y datganiad yw:

- Mynd i'r afael â'r argyfwng hinsawdd a'r amgylchedd
- Hybu economi gynaliadwy
- Ailgysylltu pobl â byd natur
- Chwilio am gyfleoedd ar gyfer ecosystem gydnerth
- Cefnogi rheoli tir yn gynaliadwy

## Lleol

**Cynllun y Cyngor**

Mae Cynllun y Cyngor yn nodi blaenoriaethau'r awdurdod lleol ar gyfer y cyfnod 2023-28, gyda gweledigaeth glir i greu Ynys Môn sy'n iach ac yn ffyniannus lle gall pobl ffynnu.

Mae'n nodi 6 amcan allweddol y bydd ei gynnydd yn cael ei fesur yn eu herbyn. Y rhain yw:

1. Gofal Cymdeithasol a Lles – darparu'r gefnogaeth iawn ar yr adeg iawn
2. Addysg – sicrhau darpariaeth effeithiol ar gyfer heddiw ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol
3. Tai – sicrhau bod gan bawb yr hawl i alw i rywle yn y cartref
4. Economi – hyrwyddo cyfleoedd i ddatblygu economi'r Ynys
5. Newid yn yr Hinsawdd – ymateb i'r argyfwng, mynd i'r afael â newid a gweithio tuag at fod yn sefydliad sero net erbyn 2030
6. Y Gymraeg – cynyddu cyfleoedd i ddysgu a defnyddio'r iaith

Mae'r cynllun yn cydnabod pwysigrwydd yr AHNE o ran cyflawni'r amcanion allweddol hyn, ac yn arbennig y rôl y mae'n ei chwarae o ran mynd i'r afael â'r argyfwng hinsawdd a natur, a'r manteision economaidd a chymdeithasol i'r ynys.

**Cydgynllun Datblygu Lleol Gwynedd a Môn 2011-2026**

Y cynllun hwn yw'r cynllun datblygu statudol ar gyfer Ynys Môn, sy'n darparu fframwaith ar gyfer gwneud penderfyniadau lleol a phenderfynu ar faterion datblygu mewn perthynas â buddiannau cadwraeth.

Mae'r cynllun yn cydnabod bod gan Ynys Môn dirwedd unigryw ac amrywiol, ac mae'n cynnwys AHNE Ynys Môn a'r ynys gyfan fel Geoparc Byd-eang UNESCO. Mae'n gwerthfawrogi bod cymeriad a harddwch y dirwedd yn gwella ansawdd bywyd y trigolion yn sylweddol ac yn arwain at fanteision cymdeithasol a manteision iechyd sylweddol.

Mae Polisi Strategol PS19 y cynllun yn pennu y bydd datblygiad yn cael ei reoli mewn ffordd sy'n gwarchod a, lle bo hynny'n briodol, yn gwella'r amgylchedd naturiol, y cefn gwlad a'r arfordir unigryw, a bydd cynigion sy'n cael effaith andwyol arnynt yn cael eu gwrthod oni bai fod manteision y datblygiad yn amlwg yn fwy na gwerth y safle.

Mae Polisi AMG1 yn ofyniad i gyfeirio at nodau ac amcanion y cynllun rheoli wrth ystyried cynigion cynllunio.

Rhaid i gynigion o fewn y lleoliad neu sy'n effeithio ar y lleoliad a / neu olygfeydd arwyddocaol i mewn ac allan o'r Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol, lle bo hynny'n briodol, roi sylw i'r Cynllun Rheoli Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol perthnasol.

**Ynys Ynni Môn**

Sefydlwyd y Rhaglen Ynys Ynni yn 2010 ac mae'n rhan o ddull gweithredu Cyngor Ynys Môn ar gyfer datblygiad economaidd-gymdeithasol. Mae'r rhaglen yn gweithio mewn partneriaeth â rhanddeiliaid allweddol i sicrhau bod Ynys Môn yn esiampl o'r newid i economi carbon isel ffyniannus a chadarn.

Mae'r Rhaglen yn ymgysylltu ag amrywiaeth eang o dechnoleg, ymchwil a datblygu carbon isel sy'n cynnwys gwynt, hydrogen, llanw, solar a niwclear yn ogystal â'r seilwaith grid cysylltiedig.

Mae'r Rhaglen yn ceisio sicrhau bod pob datblygiad a phrosiect yn darparu swyddi lleol, addysg a chyfleoedd cadwyn gyflenwi o ansawdd uchel, gan ddiogelu a gwella'r amgylchedd naturiol a galluogi'r Gymraeg a'i diwylliant i ffynnu mewn cymunedau bywiog.

Gweledigaeth Ynys Ynni Môn

Thema 1: 'Twf mewn technoleg newydd, ymchwil a datblygu, ac arloesi'

Lle sy'n galluogi twf mewn technoleg carbon isel newydd, ymchwil a datblygu, ac arloesedd, gan ddiogelu ac adeiladu ar gryfderau presennol sectoraidd fel yr economi ymwelwyr.

Thema 2: 'Creu swyddi lleol, meithrin sgiliau, busnesau ffyniannus'

Lle cynhwysol sy'n darparu mynediad at gyflogaeth, addysg a swyddi lleol newydd o ansawdd uchel sy'n cefnogi adferiad economaidd yr ynys a Gogledd Cymru ar ôl y pandemig.

Thema 3: 'Cymunedau cydnerth a chydlynol, sy'n cefnogi ymdeimlad cryf o le'

Lle i fod yn falch ohono, lle mae'r Gymraeg a'i diwylliant yn ffynnu ac yn fywiog, gan feithrin balchder cymunedol ac ysbryd entrepreneuriaeth, gan alluogi ansawdd bywyd gwell i'n pobl.

Thema 4: 'Gweithredu cyfrifol, arloesol ac amserol ar y newid yn yr hinsawdd'

Ar flaen y gad o ran y newid i ynni carbon isel, gan fanteisio i'r eithaf ar swyddi lleol a chyfleoedd yn y gadwyn gyflenwi.

Thema 5: 'Amgylchedd cytbwys'

Cefnogi llesiant cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol drwy adeiladu partneriaethau gwaith tymor hir a chydweithio cymunedol, gyda'r angen i warchod, gwella a chyfoethogi bioamrywiaeth, yr amgylchedd naturiol a threftadaeth unigryw'r ynys.

O safbwynt AHNE Ynys Môn, mae'r Rhaglen yn amcanu i'r holl gynigion datblygu technoleg carbon isel roi sylw i ddynodiad yr AHNE a'i phrif bwrpas o warchod a gwella harddwch naturiol.

**Cynllun Rheoli Cyrchfan**

Mae'r economi ymwelwyr yn hanfodol i sefyllfa economaidd gynaliadwy Ynys Môn, ac mae'r strategaeth yn tynnu sylw at yr ymrwymiad i wella hyn ymhellach.  Fodd bynnag, mae wedi dod yn fwyfwy amlwg dros y 3 blynedd diwethaf bod twristiaeth heb ei chyfyngu yn gallu cael effaith niweidiol ar fywydau pobl a'r rhinweddau unigryw sy'n gwneud i'r Ynys fod mor nodedig ac sy'n gyrru'r rhan fwyaf o weithgareddau twristiaid.

Bydd y Cynllun yn unioni'r anghydbwysedd hwn ac yn sicrhau, drwy grŵp aml-sefydliadol/buddiannau newydd, bod manteision cynigion bywiog ac amrywiol yn gallu gwella nodweddion allweddol o ran iaith, diwylliant, amgylchedd a threftadaeth.

Mae ymgyrch i wella seilwaith fel meysydd parcio ceir, toiledau a darpariaeth mynediad yn rhan allweddol o'r strategaeth, a thrwy sicrhau bod y blociau adeiladu hollbwysig hyn yn eu lle, bydd gennym fwy o gyfleoedd i ryddhau'r potensial cynigion gwell o ran twristiaeth gynaliadwy a fydd yn arwain at fanteision economaidd, cymdeithasol, iechyd a llesiant i ymwelwyr a phobl Ynys Môn.

Mae'r Cynllun yn dwyn ynghyd holl gyfrifoldebau a blaenoriaethau Cyrchfan a bydd yn gweithredu fel templed ar gyfer dull gweithredu mwy cydweithredol a holistaidd o reoli cyrchfannau wrth symud ymlaen.

Rydym wedi datblygu 4 egwyddor allweddol i lywio cyfeiriad ein gwaith, a chyfeiriad partneriaid a rhanddeiliaid.

Sef:

**1.** Dathlu, Parchu ac Amddiffyn ein Cymunedau, Hanes, Iaith, Diwylliant a Threftadaeth

- Economi ymwelwyr lle mae'r cymunedau lleol yn teimlo eu bod yn berchen ar y model twristiaeth adfywiol ac yn teimlo eu bod yn cael eu grymuso i fwrw ymlaen â'r model hwnnw.
- Economi ymwelwyr sy'n croesawu ac yn defnyddio cryfderau presennol ein hiaith a'n diwylliant mewn modd cynaliadwy, ac sy'n dod â'n treftadaeth i gynulleidfa ehangach.
- Economi ymwelwyr lle mae'r diwylliant yn cael ei gofleidio, ac wrth galon yr holl weithgareddau hyrwyddo a chynnyrch

**2.** Gwella Profiad Ymwelwyr a Chynaliadwyedd Economaidd

- Economi ymwelwyr sy'n gallu tyfu'n gynaliadwy ar sail darpariaeth o ansawdd uchel lle mae ymwelwyr yn gwerthfawrogi ac yn parchu diwylliant, treftadaeth ac amgylchedd Ynys Môn.
- Economi ymwelwyr sy'n seiliedig ar weithgareddau a phrofiadau sy'n manteisio ar ddiwylliant, treftadaeth a'r amgylchedd, ond nad ydynt yn eu diraddio.
- Economi ymwelwyr lle mae seilwaith ymwelwyr o safon a darpariaeth mynediad yn cynnig cyfleoedd hamdden gwell, a gwell iechyd a lles o ganlyniad i hynny.

**3.** Cynnal, Gwella a Pharchu ein Hamgylchedd, a chynllunio i liniaru effeithiau Newid yn yr Hinsawdd

- Mae economi ymwelwyr lle mae'r amgylchedd naturiol yn cael ei ddeall a gwelliannau i gyfalaf naturiol yn arwain at fanteision o ran llesiant i bawb.
- Economi ymwelwyr lle mae gweithgareddau'n cyd-fynd â'r amgylchedd naturiol, ac yn gwella'r ddarpariaeth a'r tir a'r môr y maent yn digwydd arnynt.
- Economi ymwelwyr sy'n dod yn fwy 'barod am newid yn yr hinsawdd' ac sy'n gynyddol niwtral o ran carbon.
- Economi ymwelwyr lle mae defnyddwyr yn cael eu grymuso i gyfrannu'n uniongyrchol at fynd i'r afael â'r argyfwng hinsawdd a natur.

**4.** Sicrhau bod y manteision i gymunedau Ynys Môn yn fwy nag unrhyw anfanteision, ac o ganlyniad gwelir manteision cymdeithasol a manteision o ran lles.

- Economi ymwelwyr y mae ei seilwaith a'i hadnoddau'n cael eu gwella er budd cymunedau lleol, ac yn addasu i liniaru effeithiau newid yn yr hinsawdd.
- Economi ymwelwyr lle mae pobl leol yn cael cyfleoedd i fod wrth galon y ddarpariaeth, gan fanteisio ar rolau crefftus newydd a chadwyni cyflenwi lleol.
- Economi ymwelwyr sydd â chynaliadwyedd wrth ei gwraidd ac sy'n gallu tyfu o ran gwerth economaidd a chymdeithasol a darparu cyfleoedd iechyd a llesiant i bawb.

**Strategaeth Rheoli Perygl Llifogydd Ynys Môn 2013**

Mae'r strategaeth hon yn gam pwysig tuag at ddeall a rheoli'r perygl o lifogydd ar Ynys Môn. Mae'n tynnu sylw at sut y gall y Cyngor weithio'n well gyda mudiadau a chymunedau tuag at leihau'r risg o

lifogydd tra’n cydbwyso anghenion cymunedau, yr economi a’r amgylchedd. Bydd y Cyngor, fel yr Awdurdod Arweiniol Llifogydd Lleol, yn canolbwyntio ar fynd i’r afael â pherygl llifogydd lleol, gan gynnwys llifogydd o ddŵr wyneb, dŵr daear a chyrsiau dŵr fel afonydd a nentydd. Cyfoeth Naturiol Cymru sy’n gyfrifol am lifogydd o brif afonydd, ac mae’n cael ei arwain gan Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Rheoli Perygl Llifogydd ac Erydu Arfordirol.

# Cynllun Rheoli AHNE - Atodiad 2

## Buddion cyhoeddus AHNE Ynys Môn

| **Gwasanaethau darparu** | **Gwasanaethau rheoleiddio** | **Gwasanaethau diwylliannol** | **Gwasanaethau cefnogi** |
|---|---|---|---|
| **Cynhyrchion o ecosystemau megis dŵr, bwyd a chyflenwad o ddeunyddiau crai** | **Canlyniadau prosesau naturiol megis puro dw ac ansawdd aer** | **Buddion heb fod yn ddeunyddiau a ddaw o ganlyniad i'n rhwydweithio gyda'r amgylchedd naturiol** | **Swyddogaethau a ddarperir gan ecosystemau sy'n sail i'r holl wasanaethau eraill** |
| **Cyflenwad dŵr** | **Ansawdd yr aer** | **Gwerthoedd treftadaeth ddiwylliannol** | **Ffurfio pridd** |
| Mae dŵr glân yn hanfodol ar gyfer bywyd. Mae'r corstiroedd a'r corsleoedd yn nalgylch afonydd Ynys Môn yn chwarae rhan bwysig yn glanhau'r dŵr yfed a ddarperir | Mae coed a phlanhigion yn ganolog i'r cylch ocsigen a charbon deuocsid yn yr atmosffer. Maent yn chwarae rôl bwysig yn rheoleiddio lefelau llygredd aer | Gellir olrhain dylanwad dynol ac anheddiad yn ôl i'r ymgasglwyr hela Mesolithig ac amaethyddiaeth gynnar. Mae gan yr AHNE dreftadaeth hanesyddol gyfoethog o ran ei chelf, ei diwylliant, ei henebion, ei adeiladau hanesyddol a diwydiant. Mae gan hyn werth cymdeithasol gwych, yn ogystal â gwerth economaidd. Mae cymeriad rhanbarthol a synnwyr o le yn cyfoethogi hunaniaeth leol ac yn darparu natur unigryw drwy gynnal cymunedau Cymreig. | Ffurfir pridd drwy'r rhyngweithio rhwng planhigion, micro-organebau a'r ddaeareg sylfaenol. Rydym yn dibynnu ar bridd iach i dyfu bwyd. Mae pridd yn araf yn ffurfio ond yn gallu cael ei ddiraddio'n sydyn gan reoli tir gwael, erydiad ac effaith tywydd a hinsawdd |
| **Cynhyrchu bwyd** | **Rheoleiddio hinsawdd a storio carbon** | **Hamdden a thwristiaeth** | **Cynnyrch craidd** |
| Mae ffermwyr yn AHNE Ynys Môn yn cynhyrchu bwyd a deunyddiau crai eraill. Mae'r amgylchedd ffermio yn cynhyrchu swm sylweddol o ddefaid a gwartheg yn ogystal â chynnyrch lleol arall megis cawsiau a llysiau. Mae cynhyrchu bwyd yn yr AHNE yn cyfrannu i gyflogaeth uniongyrchol ac ategol. | Mae gan yr ystod o gynefinoedd o fewn a gerllaw'r AHNE ddylanwad ar yr hinsawdd ar raddfa leol a byd-eang drwy ddal a storio carbon o'r atmosffer. Mae'r corsydd sydd ar Ynys Môn yn ardaloedd eang o fawn sy'n helpu i storio oddeutu 750,000 tunnell o garbon | Mae hamdden a thwristiaeth yn elfen bwysig yn economi Ynys Môn a'r arfordir amrywiol, bywyd gwyllt toreithiog, llwybr yr arfordir ac atyniadau twristiaid eraill yr AHNE yn cyfrannu'n sylweddol i' diwydiant hwn. Mae cyflogaeth tymhorol a thrwy gydol y flwyddyn yn cyfrannu'n sylweddol i'r diwydiant hamdden a thwristiaeth | Rydym yn dibynnu llawer ar brosesau megis ffotosynthesis lle mae planhigion yn defnyddio ynni haul i droi dŵr, carbon deuocsid a maetholion yn ocsigen a thwf biolegol sy'n darparu bwyd a deunyddiau crai eraill |
| **Pren** | **Llif dŵr a rheoleiddio llifogydd** | **Iechyd a lles** | **Cylchu maetholion** |
| Mae coetir llydanddail a choedwigoedd conwydd, yn gorchuddio oddeutu 13.4% o gyfanswm arwynebedd yr AHNE. | Mae'r dalgylchoedd dŵr, afonydd, nentydd, morfeydd, a chorsydd yn helpu i reoleiddio llif y dŵr a draenio'r tir drwy | Mae tirweddau a morluniau AHNE Ynys Môn yn darparu cyfle i ystod o weithgareddau sy'n helpu i gyfrannu at | Mae planhigion, anifeiliaid a micro-organebau yn hanfodol i gylch naturiol maetholion a cyn helpu i gynnal |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Mae nifer o goetiroedd ystâd yn cael eu rheoli'n dda. Mae yna botensial da i ddod ag ardaloedd eraill o goetir i reoli gweithredol drwy gyfranogiad cymunedol | storio a lleihau dŵr ffo ar yr wyneb. Os yw'n cael ei reoli'n briodol gallant helpu i leihau llifogydd pan mae'n bwrw'n drwm a chynnal llif afonydd a lefelau dŵr ar yr wyneb yn ystod sychder | iechyd a llesiant y cymunedau lleol, grwpiau gofal iechyd ac ymwelwyr | ansawdd pridd a dŵr. Mae lefelau cynyddol o faetholion megis nitradau a ffosffadau o garthffosiaeth a gwrteithwyr yn gallu achosi ansawdd gwae; mewn dŵr a cholli bioamrywiaeth |
| **Ynni** | **Rheoliad erydu** | **Llonyddwch** | **Y Cylch Dŵr** |
| Mae gan yr AHNE y potensial i ddarparu ar gyfer ystod o gynlluniau ynni adnewyddadwy sy'n cyd-fynd â'i nodweddion arbennig. Mae yna gyfle i ddatblygu cynlluniau egni ar raddfa fach ac ar gyfer pentrefi. | Mae morlin Ynys Môn yn dioddef erydu mewn nifer penodol o leoliadau oherwydd y llanw ac yn gynyddol, digwyddiadau storm. Gall hyn fod yn gadarnhaol a negyddol. Mae ardaloedd o forfa heli yn amsugno ynni tonnau mewn stormydd a allai fel arall erydu'r morlin. Yn fewndirol, gellir rheoli'r perygl o erydu trwy orchudd coed a llystyfiant a thrwy gymryd gofal wrth amaethu dros ardaloedd mawr neu ar lethrau | Mae llonyddwch cymharol yn cael ei gydnabod fel nodwedd arbennig o'r AHNE. Mae'n darparu adnodd a budd sy'n cael ei werthfawrogi'n fawr iawn. Mae llonyddwch hefyd yn bwysig yn y nos ac mae awyr dywyll Ynys Môn yn cael ei chydnabod fwyfwy fel un o bwysigrwydd mawr | Rydym yn dibynnu ar yr amgylchedd naturiol a'i swyddogaethau i ddarparu dŵr ffres i ni |
| **Amrywiaeth genetig** | **Ansawdd y pridd** | **Gwerthoedd ysbrydol ac ysbrydoledig** | **Bioamrywiaeth** |
| Mae bioamrywiaeth a'r storfa hadau o fewn yr AHNE yn adnoddau ar gyfer y dyfodol. Mae bridiau lleol yn helpu i gynnal amrywiaeth enetig bwysig ac yn cyfrannu at ein treftadaeth ddiwylliannol a hynodrwydd lleol | Mae gwahanol fathau o bridd yn darparu brithwaith o gynefinoedd a chnydau amrywiol | Mae Ynys Môn yn enwog am ei thirwedd arfordirol a'i synnwyr o le. Mae'r ardal wedi ysbrydoli artistiaid a llenorion. Mae'n parhau i roi cyfle i bobl ddeall a mwynhau ei nodweddion arbennig. Mae'r ardal yn galluogi pobl i ddianc, i gael eu hysbrydoli ac i ganfod adnewyddiad ysbrydol. | Mae planhigion ac anifeiliaid yn gyrru llawer o'r prosesau sy'n arwain at ecosystem iach â'r buddion a gawn ganddi. Mae'n hanfodol i warchod rhywogaethau a chynefinoedd, gan eu bod yn ategu'r prosesau rydym yn dibynnu arnynt i gynnal ein bywydau |
| | **Ansawdd dŵr** | | |
| | Mae rheoli afiechyd a phla a phrosesau naturiol megis ysglyfaethu ac amodau hinsoddol yn helpu i reoli lledaeniad clefydau a phla | | |
| | **Peillio** | | |
| | Mae peillio cnydau yn effeithiol gan wenyn a pheillwyr eraill yn hanfodol i gylchred bywyd llawer o blanhigion. Mae'r AHNE yn dibynnu ar y 'gwasanaeth naturiol' | | |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | hwn ar gyfer tyfu cnydau bwyd a phlanhigion a blodfau gwylt eraill hefyd | | |

# Cynllun Rheoli AHNE
# Atodiad 3 – Amcanion a Chamau Gweithredu'r Polisi

**THEMA 1**

**Gwella cymeriad cefn gwlad a'r arfordir**

7.1.2 Mae'r cysylltiad rhwng tirwedd a morlun AHNE Ynys Môn yn un o'i nodweddion diffiniol allweddol. Mae ei chlogwyni, traethau, twyni ac aberoedd yn cyferbynnu ac yn ategu'r rhostiroedd a'r glaswelltiroedd sy'n gefndir i'r arfordir. Mae cymunedau dros ganrifoedd wedi siapio'r tir ac wedi masnachu o'i chymunedau arfordirol gan ffurfio cyfuniad cyfoethog o nodweddion naturiol a'r rhai a wnaed gan ddyn. Mae ganddi harddwch naturiol ac ymdeimlad o lonyddwch sy'n rhoi iddi rinweddau arbennig sy'n ei gosod ar wahân i dir mawr Cymru.

7.1.3 Mae arfordir Ynys Môn gyda'i thraethau wedi bod yn gyrchfan boblogaidd i dwristiaid ers cenedlaethau. Mae pwysau ar gyfer datblygu a'r angen i warchod ei nodweddion naturiol a hanesyddol yn heriau i reolaeth yr AHNE.

**NOD**
**Bydd harddwch naturiol, rhinweddau arbennig a natur unigryw tirwedd AHNE Ynys Môn, gan gynnwys ei nodweddion naturiol, diwylliannol a hanesyddol, yn cael eu cynnal, eu gwarchod a'u gwella er budd cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol.**

| **Beth yw'r grymoedd allweddol ar gyfer newid?** | |
|---|---|
| Mwy o blannu mewn coetiroedd | Datblygu prysgwydd |
| Newidiadau i bolisïau ac arferion amaethyddol | Plannu conwydd |
| Arallgyfeirio incwm ar ffermydd | Rhywogaethau Estron Goresgynnol (INNS) |
| Pwysau a bygythiadau economaidd | Newid yn yr hinsawdd |
| Ail gartrefi, a'u heffaith ar ddiwylliant, cymuned ac iaith. Nodyn – cyngor gan Gyngor Sir Ynys Môn / mewnol yn ofynnol ar sut i gynnwys ail gartrefi fel rhan o amcanion, polisïau a chamau gweithredu | Datblygiad amhriodol |
| Cynnydd yn lefel y môr, a'r angen dilynol am amddiffynfeydd môr wedi'i glymu i encilio dan reolaeth | Esgeulustod a diffyg rheolaeth dros safleoedd treftadaeth ddiwylliannol |
| Pwysau hamdden | Llygredd morol |
| Llygredd | Diffyg ymwybyddiaeth ymysg y cyhoedd |

| | |
|---|---|
| Llai o bori ysgafn traddodiadol | Polisi’r Llywodraeth, gan gynnwys deddfwriaeth amgylcheddol ar ôl Brexit |

| **Pwy yw’r partneriaid allweddol?** | |
|---|---|
| Cyfoeth Naturiol Cymru | Uned Cefn Gwlad ac AHNE |
| Sefydliadau tirwedd a bywyd gwyllt | Llywodraeth Cymru |
| Cadw | Prifysgol Bangor |
| Tirfeddianwyr, cymunedau | JAC |
| Staff yr awdurdod lleol | |

| **Beth yw’r prif ddylanwadau ar bolisi?** | |
|---|---|
| Confensiwn Tirweddau Ewropeaidd | Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr |
| Cynllun Amgylchedd 25 mlynedd Llywodraeth y DU | Cynllun Datblygu Lleol |
| Deddf Amgylchedd y DU 2021 | Cynllun Rheoli Traethlin Gorllewin Cymru |
| Deddf Yr Amgylchedd (Cymru) 2016 | Cynlluniau amaeth-amgylchedd a datblygu gwledig ar ôl Brexit |
| Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol (Cymru) 2015 | Cynllun Morol Cenedlaethol Cymru |
| Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2016 | |

**Amcan 1: Tirwedd/ Morwedd**
Mae tirwedd a morwedd yr arfordir yn cael eu gwarchod drwy reolaeth briodol.

DRAFT

**Polisïau**

**CCC 1.1** Defnyddir LANDMAP fel y broses ar gyfer gwerthuso ac asesu cymeriad tirwedd yr AHNE

**CCC 1.2** Defnyddir Asesiad Cymeriad Morwedd Ynys Môn i helpu i bennu effeithiau tebygol datblygiadau morol ar rinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**CCC 1.3** Mae angen cynnal hygyrchedd a diddordeb mewn cadwraeth safleoedd o bwysigrwydd daearegol a geomorffolegol.

**CCC 1.4** Bydd elfennau o'r dirwedd sydd wedi cael eu diraddio a cholli eu cymeriad yn cael eu hadfer a'u gwella i ddiogelu ansawdd y dirwedd.

**CCC 1.5**

**Amcan 2: Tirwedd a Diwylliant Hanesyddol**
Mae safleoedd hanesyddol, archeolegol a diwylliannol yn cael eu gwarchod rhag datblygiad sy'n diraddio rhinweddau arbennig yr AHNE ac yn cael eu dehongli i gynyddu dealltwriaeth pobl o'u gwerth.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**CCC 2.1** Annog asiantaethau perthnasol i weithio gyda'i gilydd i ganfod, amddiffyn a gwarchod adnoddau hanesyddol, archeolegol a diwylliannol yr AHNE.

**CCC 2.2** Cefnogi'r defnydd o sgiliau ac arferion traddodiadol wrth adfer nodweddion arbennig yr AHNE.

**CCC 2.3** Sicrhau bod deunydd dehongli cyson, cydlynol ac o ansawdd uchel yn cael ei ddarparu i roi gwybod i bobl am hanes a diwylliant cyfoethog yr AHNE.

**Amcan 3: Datblygiad**
Mae Polisïau Cynllunio yn gwarchod rhinweddau arbennig y dirwedd, gan sicrhau bod yr holl ddatblygiadau o fewn ac wrth ymyl ffin yr AHNE yn gydnaws â nodau ac amcanion y dynodiad a bod datblygiadau newydd yn gwella cymeriad lleol.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**CCC 3.1** Bydd yr holl gynigion datblygu o fewn a hyd at 2Km i ffiniau'r AHNE yn cael eu hasesu'n drylwyr i leihau datblygiad amhriodol a allai niweidio rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE neu uniondeb safleoedd â dynodiad Ewropeaidd.

**CCC 3.2** Disgwylir i'r holl ddatblygiadau ac ail-ddatblygiadau newydd o fewn a hyd at 2Km i ffiniau'r AHNE fabwysiadu dyluniad, deunyddiau a thirlunio o'r safon uchaf er mwyn gwella rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE a pharchu'r cyd-destun lleol. Bydd cynigion o faint a natur briodol, sy'n ymgorffori egwyddorion datblygu cynaliadwy, yn cael eu cefnogi.

**CCC 3.3** Sicrhau bod polisïau cynllunio yn adlewyrchu dyletswydd statudol y Cyngor i warchod a gwella rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**CCC 3.4** Parhau i annog gosod llinellau pŵer a ffôn presennol ac arfaethedig o dan y ddaear.

**CCC 3.5** Parhau i annog y safonau uchaf o ran dylunio offer ar gyfer mastiau telathrebu i leihau eu heffaith weledol ar rinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**Amcan 4: Heddwch a Llonyddwch**
Mae golygfeydd a llonyddwch panoramig na ddifethwyd yn cael eu diogelu rhag datblygiad a fyddai'n diraddio rhinweddau arbennig yr AHNE.
(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)

**Polisïau**

**CCC 4.1** Gweithio i gynnal llonyddwch a harddwch naturiol yr AHNE.

**CCC 4.2** Gweithio tuag at sicrhau statws Awyr Dywyll ar gyfer Ynys Môn.

**CCC 4.3** Sicrhau bod ymyrraeth sŵn i'r AHNE o fewn terfynau derbyniol.

**Amcan 5: Dull Rheoli ar Lefel yr Ecosystem**
Cytunir ar fodel ymysg partneriaid a rhanddeiliaid allweddol ar gyfer defnyddio dull rheoli ar lefel yr ecosystem i reoli'r amgylchedd naturiol.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**CCC 5.1** Hyrwyddo'r rôl sydd gan y Dull Rheoli ar Lefel yr Ecosystem mewn perthynas â
dull integredig o reoli tir yn gynaliadwy a thirwedd ehangach yr AHNE a'r amrywiaeth o nwyddau a gwasanaethau y mae hyn yn eu darparu.

**CCC 5.2** Sicrhau bod effeithiau newid yn yr hinsawdd ar AHNE Ynys Môn yn
cael eu cydnabod a'u deall a bod lliniaru ac addasu i'r newid yn yr hinsawdd
yn cael eu sefydlu yn y Dull Rheoli ar Lefel yr Ecosystem.

**CCC 5.3** Annog a chefnogi ymchwil i'r rôl y mae ecosystemau amrywiol yn ei darparu
yn yr Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol, gan sicrhau bod yr holl ffynonellau data yn cael eu nodi a'u bod yn hygyrch er mwyn
gallu gwneud dewisiadau gwybodus.

**CCC 5.4** Annog partneriaid i aseinio gwerthoedd i'r gwahanol wasanaethau ecosystem,
gan gydnabod y gwerth 'peidio â defnyddio' y mae rhai gwasanaethau'n ei ddarparu, a chreu
mapiau cyfleoedd lle gallai newidiadau o ran rheoli tir ddarparu gwell gwasanaethau ecosystemau.

**THEMA 2**

**Mynd i'r Afael ag Argyfwng Byd Natur**

7.1.4 Mae gan AHNE Ynys Môn gyfoeth o gynefinoedd, sy'n cynnal bioamrywiaeth eang ac amrywiol. Mae ei chlogwyni, ei thwyni tywod a'i morfeydd heli yn enwog yn rhyngwladol, ac mae ei rhostiroedd, ei gwlypdiroedd, ei gwelyau cyrs a'i choetiroedd yn cynnal rhywogaethau fel dyfrgwn, y wiwer goch, tegeirianau amrywiol a britheg y gors sy'n brin.

7.1.5 Mae Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol Ynys Môn a'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Corfforaethol yn gosod fframwaith ar gyfer diogelu a rheoli ei adnoddau naturiol a hyrwyddo cydnerthedd yn ei ecosystemau. Mae'n darparu sylfaen gadarn ar gyfer y cynllun rheoli hwn, o ran gwarchod bioamrywiaeth yr ynys a chydnabod y rôl y gall pobl leol ac ymwelwyr ei chwarae o ran ei gwarchod a'i rheoli.

**Nod**
Mae'r gymuned gyfan wedi derbyn pwysigrwydd gwarchod y byd naturiol a bywyd gwyllt ac mae'n cefnogi deddfwriaeth sy'n gwarchod rhinweddau arbennig amgylchedd yr AHNE. Mae safleoedd bywyd gwyllt dynodedig yn cael eu rheoli'n sensitif ac maent yn rhan o fatrics cynyddol gyfoethog o gefn gwlad sy'n ystyriol o fywyd gwyllt. Bydd achosion o lygredd pridd, aer a dŵr yn yr AHNE yn cael eu lleihau.

| **Beth yw'r grymoedd allweddol ar gyfer newid?** | |
|---|---|
| Mwy o ynysu rhwng coetiroedd | Llygredd, gan gynnwys llygredd sy'n deillio o ddiwydiannau a gweithgareddau nad ydynt wedi'u lleoli yn yr AHNE |
| Esgeuluso coetiroedd yn gyffredinol | Pwysau datblygu |
| Gorbori sy'n arwain at golli corlwyni | Newidiadau mewn llywodraeth leol, deddfwriaeth a rheoliadau |
| Rhoi'r gorau i bori ar ben y clogwyn oherwydd pwysau hamdden | Twristiaeth a phwysau economaidd |
| Datblygu prysgwydd ar rostir | Cynhyrchu ynni |
| Newidiadau mewn polisi ac arferion rheoli tir | Effeithiau cronnus y rhwydwaith trafnidiaeth |
| Rhoi'r gorau i ddefnyddio tir comin | Mwy o alw am ddŵr ffres |
| Dirywiad mewn cyfundrefnau llosgi priodol ar rostir | Diffyg ymwybyddiaeth ymysg y cyhoedd |
| Cystadleuaeth gan rywogaethau estron goresgynnol | Polisi'r Llywodraeth, gan gynnwys deddfwriaeth amgylcheddol ar ôl Brexit |
| Newid yn yr hinsawdd | Cyllid (cynnydd a gostyngiad) |
| Cynnydd mewn tipio anghyfreithlon | Tocio gwrychoedd brodorol |

DRAFT

| Pwy yw’r partneriaid allweddol? | |
|---|---|
| Cyfoeth Naturiol Cymru | Gwirfoddolwyr AHNE |
| Sefydliadau tirwedd a bywyd gwyllt | Cyfleustodau |
| Tirfeddianwyr, cymunedau | Ymddiriedolaeth Afonydd Gogledd Cymru |
| Uned Cefn Gwlad ac AHNE Cyngor Sir Ynys Môn | JAC / Partneriaid |
| Swyddogaeth Cynllunio Cyngor Sir Ynys Môn<br>Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt  Gogledd Cymru | Partneriaeth Natur Leol<br>RSPB |

| Beth yw’r prif ddylanwadau ar bolisi? | |
|---|---|
| Cynllun Amgylchedd 25 mlynedd Llywodraeth y DU | Cynllun Datblygu Lleol |
| Deddf Amgylchedd y DU 2021 | Cynllun Bioamrywiaeth Corfforaethol Ynys Môn 2022-2023 |
| Deddf Yr Amgylchedd (Cymru) 2016 | Cynllun Rheoli Traethlin Gorllewin Cymru |
| Deddf Llesiant Cenedlaethau’r Dyfodol (Cymru) 2015 | Cynlluniau amaeth-amgylchedd a datblygu gwledig ar ôl Brexit |
| Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr | Cynllun Morol Cenedlaethol Cymru |

**Amcan 1: Gwarchod Cynefinoedd a Rhywogaethau**
Mae’r arfordir a chefn gwlad yn cael eu rheoli’n sensitif i gynnal amrywiaeth cynefinoedd a rhywogaethau mewn cyflwr ffafriol ac i wella cysylltedd rhwng safleoedd.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi’u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i’r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**NE 1.1** Parhau i gyflawni blaenoriaethau Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol Ynys Môn a chamau gweithredu Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Cyngor Sir Ynys Môn.

**NE 1.2** Cynnal, adfer a gwella cynefinoedd â blaenoriaeth a bioamrywiaeth yn yr AHNE. Rhoddir sylw arbennig i safleoedd sydd â dynodiadau Rhyngwladol a Chenedlaethol

fel Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig, Ardaloedd Cadwraeth Arbennig, Gwarchodfeydd Natur Cenedlaethol a Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig.

**NE 1.3** Hyrwyddo rhannu gwybodaeth sy'n cael ei chasglu mewn ymchwil yn agored â'r sefydliadau hynny sydd â diddordeb yn yr AHNE.

**NE 1.4** Defnydd parhaus o'r adnoddau sydd ar gael yn y Ganolfan Cofnodion Biolegol Lleol (COFNOD).

**NE 1.5** Canfod, lleoli, catalogio a chael gwared ar rywogaethau estron goresgynnol.

**Amcan 2: Pridd, Aer a Dŵr**
Mae ansawdd y pridd, yr aer a'r dŵr – dŵr croyw a dŵr môr – yn cael ei fonitro'n rheolaidd i gynnal safonau sy'n rhagori ar safonau'r DU ac Ewrop.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**NE 2.1** Cymunedau, Cyfoeth Naturiol Cymru a Dŵr Cymru i gydweithio i ddiogelu priddoedd, aer a dŵr rhag llygredd.

**NE 2.2** Monitro ansawdd pridd, aer a dŵr yn rheolaidd i sicrhau bod yr AHNE yn bodloni neu'n rhagori ar y safonau disgwyliedig.

**NE 2.3** Lleihau gwastraff drwy fynd ati i hyrwyddo a gweithredu mesurau effeithlonrwydd dŵr a phatrymau mwy cynaliadwy o ran defnyddio dŵr domestig, diwydiannol, amaethyddol a hamdden.

**Amcan 3: Ardaloedd Dynodedig a Safleoedd Pwysig Eraill**
Mae safleoedd bywyd gwyllt statudol ac anstatudol yn cael eu rheoli am eu gwerth o ran bioamrywiaeth, estheteg ac amwynder.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**NE 3.1** Uned AHNE, rheolwyr safle a sefydliadau eraill i gydweithio i gynnal, adfer, ehangu ac weithiau creu cynefinoedd bywyd gwyllt.

**NE 3.2** Sicrhau bod safleoedd bywyd gwyllt lleol anstatudol yn cael eu cydnabod fel cydrannau sylfaenol o'r AHNE a chefn gwlad ehangach Ynys Môn.

**NE 3.3** Sicrhau bod deunyddiau dehongli o ansawdd uchel ar gael yn rhwydd i drigolion ac ymwelwyr fel eu bod yn cael gwybod am ddiddordeb a gwerth amgylchedd naturiol a bywyd gwyllt yr AHNE.

DRAFT

**<u>THEMA 3</u>**

**Yr AHNE fel lle i fwynhau, dysgu ac elwa ar fanteision iechyd**

7.1.6 Mae Ynys Môn wedi bod yn gyrchfan boblogaidd ers tro byd i ymwelwyr domestig a rhyngwladol. Mae astudiaethau a thystiolaeth amrywiol hefyd yn dangos mai Ynys Môn yw'r sir yn y DU sy'n dibynnu fwyaf ar dwristiaeth, gyda'r diwydiant yn cyfrannu'n sylweddol at ffyniant ac ansawdd bywyd Ynys Môn. Yr her yw sicrhau bod y manteision i gymunedau Ynys Môn yn fwy nag unrhyw anfanteision, ac o ganlyniad gwelir manteision cymdeithasol a manteision o ran lles.

7.1.7 Gall twristiaeth, oherwydd ei natur, gael effeithiau cadarnhaol a negyddol os na chaiff ei rheoli'n briodol. Gall arwain at ddatblygu amhriodol, tagfeydd ar ffyrdd ac erydu'r harddwch naturiol a'r llonyddwch sy'n brif atyniadau i Ynys Môn. Ond gall hefyd gyfrannu'n gadarnhaol drwy greu refeniw uwch, cynaliadwyedd drwy gydol y flwyddyn a chynnydd mewn gwyliau amgylcheddol a gwyliau i ymwelwyr, fel digwyddiadau a chyrsiau sgiliau traddodiadol a gwyliau cadwraeth natur.

**Nod**
Mae pobl yn deall ac yn cefnogi prif bwrpas yr AHNE. Maen nhw'n cael cyfleoedd i brofi a gwerthfawrogi ei nodweddion a'i nodweddion arbennig mewn ffordd gynaliadwy ac maen nhw'n cyfrannu'n gadarnhaol at y ffordd mae'n cael ei reoli ar hyn o bryd ac yn y dyfodol.

| Beth yw'r grymoedd allweddol ar gyfer newid? | |
|---|---|
| Cynnydd mewn tipio anghyfreithlon | Polisi a hyrwyddo twristiaeth |
| Nifer cyfyngedig o orsafoedd trosglwyddo gwastraff sydd ar gael | Ymwybyddiaeth o fanteision hamdden awyr agored o ran iechyd a lles |
| Cynnydd yn y gost o waredu gwastraff | Cyllid gan awdurdodau lleol a phartneriaid (cynnydd a gostyngiad) |
| Defnyddio hawliau tramwy | Y meini prawf dethol ar gyfer traethau gwobrwyog |
| Materion cyfreithiol tir comin | Trafodaethau ar lwybrau caniataol |
| Cyllid allanol | Cyfranogiad a chefnogaeth y gymuned |
| Polisi tirwedd a warchodir Llywodraeth Cymru | Gweithgareddau hamdden sy'n dod i'r amlwg, fel e-feicio |
| Newidiadau mewn llywodraeth leol | Defnyddio fferi, gydag ymwelwyr dros dro |
| Newidiadau mewn deddfwriaeth, fel Cynllun Morol Cenedlaethol Cymru | |

| Pwy yw'r partneriaid allweddol? | |
|---|---|
| Cyfoeth Naturiol Cymru | Darparwyr twristiaeth |
| Awdurdodau lleol – Cyngor Sir Ynys Môn, Cynghorau Tref a Chymuned | Ysgolion, cymdeithasau a grwpiau diddordeb lleol |
| Sefydliadau tirwedd a bywyd gwyllt | Gwasanaethau gwirfoddol |
| Tirfeddianwyr, cymunedau | Menter Môn |
| Awdurdod twristiaeth – rhanbarthol cenedlaethol lleol | Croeso Cymru |
| Partneriaeth twristiaeth | Prifysgol Bangor |

| Beth yw'r prif ddylanwadau ar bolisi? | |
|---|---|
| Polisi twristiaeth Cymru a'r DU | Cynllun Datblygu Lleol |
| Deddfwriaeth a pholisi mynediad i Gymru a'r DU | Cynllun Rheoli Cyrchfan Ynys Môn |
| Deddf Yr Amgylchedd (Cymru) 2016 | Cynllun Gwella Hawliau Tramwy Cyhoeddus Ynys Môn |
| Datganiad Ardal Gogledd Orllewin Cymru | Cynllun statudol morol – cynllun gweithredu morol (asiantaeth Forol a gwylwyr y glannau) |
| Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 | |

DRAFT

**Amcan 1: Twristiaeth**
Datblygir partneriaethau sy'n sicrhau gweithgareddau hamdden gynaliadwy, yn cefnogi gwasanaethau gwledig a chyflogaeth, ac yn cyfrannu at yr economi leol.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**UE 1.1** Sicrhau bod y diwydiant twristiaeth yn gwneud cyfraniad hanfodol a chynaliadwy i economi AHNE Ynys Môn.

**UE 1.2** Codi ymwybyddiaeth o rinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE sy'n asedau allweddol i'r sector twristiaeth.

**UE 1.3** Sicrhau bod y Cynllun Rheoli Cyrchfan yn cefnogi cadwraeth ac yn gwella nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE.

**Amcan 2: Hamdden**
Mae'r AHNE yn parhau i fod yn lleoliad poblogaidd ar gyfer hamddena cynaliadwy ymysg trigolion ac ymwelwyr, ac mae'r risg o ddifrod i nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE yn lleihau.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**UE 2.1** Hyrwyddo gweithgareddau a chyfleusterau hamdden daearol a morol cynaliadwy sy'n ategu rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**UE 2.2** Hyrwyddo mwynhad daearol a morol o'r AHNE i drigolion ac ymwelwyr drwy annog gweithgareddau hamdden ac adloniant sy'n cyd-fynd â chadwraeth nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE.

**Amcan 3: AHNE groesawgar**
Mae effeithiau llygredd a hamdden ar rinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE yn cael eu monitro'n rheolaidd i sicrhau bod unrhyw ddigwyddiadau o fewn terfynau derbyniol.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**UE 3.1** Hyrwyddo dealltwriaeth ac ymwybyddiaeth rhwng hamdden, cadwraeth a grwpiau buddiant lleol.

**EU 3.2** Gwaith i wella mwynhad pobl o'r AHNE drwy leihau digwyddiadau o ran taflu sbwriel, baw cŵn a thipio anghyfreithlon ac ymddygiad gwrthgymdeithasol cysylltiedig.

**Amcan 4: Mynediad**
Mae'r rhwydwaith mynediad yn cael ei reoli i safon uchel, gan ddarparu cyfleoedd mynediad sy'n briodol i ddibenion y dynodiad.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**UE 4.1** Hyrwyddo mynediad i bawb (lle bo hynny'n briodol), ar yr un pryd â diogelu nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE ac uniondeb safleoedd Ewropeaidd, gan sicrhau bod yna ddull cydlynol a phriodol o reoli a hyrwyddo mynediad cyhoeddus a gweithgareddau hamdden tawel.

**UE 4.2** Sicrhau bod rhwydwaith hawliau tramwy cyhoeddus yn cael ei gynnal i safon uchel a bod gwybodaeth briodol ac arwyddion clir yn gwarchod ac yn gwella nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE ac uniondeb y safleoedd Ewropeaidd.

**UE 4.3** Sicrhau bod Llwybr Arfordir Cymru Gyfan yn ategu'r rhwydwaith Hawliau Tramwy Cyhoeddus, a lle ystyrir bod hynny yn briodol, yn darparu cyfleoedd ar gyfer hamdden sy'n hygyrch i bawb. Monitro effeithiau defnyddio'r Llwybr Arfordir a nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE.

**Amcan 5: Dealltwriaeth a Dysgu Gydol Oes**
Mae'r gymuned gyfan yn ymwybodol o fanteision dynodiad AHNE drwy hyrwyddo rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE a'i hanghenion rheoli yn rheolaidd.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**UE 5.1** Cefnogi cynlluniau i blant a phobl ifanc ddeall mwy am dirwedd newidiol AHNE Ynys Môn a'i nodweddion a'i rhinweddau arbennig drwy ddysgu yn yr awyr agored sy'n cyd-fynd â'r cwricwlwm cenedlaethol newydd.

**UE 5.2** Gweithio gydag ysgolion i wella'r cysylltiadau rhwng nodweddion a rhinweddau arbennig AHNE Ynys Môn, newid tirwedd a'u gweithgareddau cwricwlaidd ac allgyrsiol sy'n cyd-fynd â'r cwricwlwm cenedlaethol newydd.

**UE 5.3** Gweithio gyda phartneriaid i ddarparu cyfleoedd ar gyfer dysgu yn yr awyr agored i bob oed a gallu yn unol â nodau dysgu gydol oes a lles cymdeithasol.

**UE 5.4** Gweithio gyda phartneriaid i sicrhau bod mwy o ymwybyddiaeth a gwerthfawrogiad o AHNE Ynys Môn ymysg y rheini sy'n byw, yn gweithio neu'n ymweld â'r AHNE.

**Amcan 6: Dehongli a Gwybodaeth**
Mae ystyr nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE yn cael eu datgelu drwy ddehongliad effeithiol.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**UE 6.1** Codi proffil yr AHNE drwy ddehongliad effeithiol a chyson a gwybodaeth i drigolion ac ymwelwyr.

**THEMA 4**

**Cymunedau Bywiog**

**Nod**

Mae cymunedau yn yr AHNE a'r cyffiniau yn cyfrannu at gadwraeth a gwella ei nodweddion a'i rhinweddau arbennig tra'n cynyddu eu gweithgareddau economaidd a chymdeithasol presennol yn gynaliadwy.

7.1.8 Mae'r AHNE yn gartref i dros 16,000 o bobl. Fe'u dosberthir mewn aneddiadau eithaf sylweddol megis Biwmares a Niwbwrch ac mewn cymunedau gwasgaredig ledled yr ardal. Felly, mae'r AHNE yn dirwedd warchodedig ac yn gymuned fyw a gweithio. Er bod llawer o bobl yn cymudo i ganolfannau cyflogaeth eraill ar yr ynys neu ar y tir mawr, mae cyflogaeth yn yr AHNE yn bennaf ym maes twristiaeth ac amaethyddiaeth. Felly, mae adnoddau naturiol yr ynys yn sylfaen bwysig i fywoliaeth pobl.

| **Beth yw'r grymoedd allweddol ar gyfer newid?** | |
|---|---|
| Dirywiad mewn olyniaeth a pherchnogaeth teulu mewn amaethyddiaeth a busnesau bach | Cyllid (cynnydd a gostyngiad) |
| Diffyg tai fforddiadwy | Traffig twristiaeth a mwy o ddiddordeb mewn beicio oddi ar y ffordd |
| Cynnydd yn nifer yr ail gartrefi | Newidiadau mewn llywodraeth leol |
| Diffyg cyfleoedd cyflogaeth | Y galw am gynnyrch lleol |
| Patrymau mudo a strwythurau poblogaeth | Ymwybyddiaeth o fanteision hamdden awyr agored o ran iechyd a lles |
| Colli traddodiadau a phatrymau cymunedol | Cyfranogiad a chefnogaeth y gymuned |
| Datblygu traddodiadau a sgiliau lleol | Darpariaeth band eang a gweithio gartref, gan alluogi mwy o bobl i ddefnyddio arferion gweithio rhithiol |

| | |
|---|---|
| Polisi'r Llywodraeth, gan gynnwys deddfwriaeth amgylcheddol ar ôl Brexit | Newid yn yr hinsawdd |
| Rhaglenni datblygu gwledig ar ôl Brexit | Effaith prosiectau seilwaith eraill |

| **Pwy yw'r partneriaid allweddol?** | |
|---|---|
| Cyfoeth Naturiol Cymru | Adrannau Awdurdod Lleol |
| Sefydliadau tirwedd a bywyd gwyllt | Cymdeithasau busnes |
| Undebau Ffermio | Menter Môn |
| Tirfeddianwyr, cymunedau | Llywodraeth Cymru |

| **Beth yw'r prif ddylanwadau ar bolisi?** | |
|---|---|
| Cynlluniau amaeth-amgylchedd a datblygu gwledig ar ôl Brexit | Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 |
| Cynllun Amgylchedd 25 mlynedd Llywodraeth y DU | Cynllun Datblygu Lleol |
| Deddf Amgylchedd y DU 2021 | Cynllun Rheoli Cyrchfan Ynys Môn |
| Deddf Yr Amgylchedd (Cymru) 2016 | |

**Amcan 1: Rheoli Tir**
Mae rheolwyr tir yn diogelu gweithgareddau defnydd tir cynaliadwy sy'n cefnogi rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE ac yn cyfrannu at yr economi leol drwy ddarparu cynnyrch a gwasanaethau.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**LWL 1.1** Cefnogi ffermio fel ei fod yn parhau i fod yn un o'r prif ddefnyddiau tir yn AHNE Ynys Môn ac yn cyfrannu at gynnal ansawdd y dirwedd a nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE.

**LWL 1.2** Sicrhau hyfywedd parhaus amaethyddiaeth a'i busnesau cysylltiedig mewn ffyrdd sy'n gwarchod a gwella rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**LWL 1.3** Dylanwadu ar bolisïau, cynlluniau a ffrydiau cyllido sy'n cefnogi ffermwyr a thirfeddianwyr gwledig.

**LWL 1.4** Cefnogi rheoli cadarn ac ehangu coetiroedd yn briodol yn yr AHNE ar gyfer eu gwerth masnachol a chymdeithasol.

**LWL 1.5** Cefnogi cyfleoedd i ffermwyr a thirfeddianwyr ganfod a datblygu mentrau arallgyfeirio amgylcheddol gynaliadwy sy'n gwarchod ac yn gwella rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**LWL 1.6** Annog a chefnogi mesurau, gan gynnwys mentrau ariannol o dan gynlluniau amaeth-amgylcheddol sydd wedi'u targedu at wella'r rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**Amcan 2: Cymunedau Hyfyw**
Mae diwylliant lleol a gwasanaethau, cynnyrch a gweithgareddau gwledig yn cael eu cynnal, gan sicrhau cartrefi fforddiadwy i bobl leol a chefnogaeth i'r Gymraeg.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**LWL 2.1** Hyrwyddo cyfleoedd cyflogaeth a busnes lleol sy'n cyfrannu at gadwraeth a gwella nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE; cefnogi cymunedau lleol yn yr AHNE a chynyddu gallu pobl i fyw a gweithio'n lleol.

**LWL 2.2** Cydnabod angen cydnabyddedig am dai fforddiadwy yn yr AHNE yn unol â pholisïau cynllunio a thai perthnasol. Ail gartrefi, a'u heffaith ar ddiwylliant, cymuned ac iaith. Nodyn – Angen cyngor gan Gyngor Sir Ynys Môn / mewnol
ar sut i gynnwys ail gartrefi fel rhan o amcanion, polisïau, a chamau gweithredu

**LWL 2.3** Annog a gwella'r gwaith o gadw a darparu gwasanaethau lleol yng nghymunedau'r AHNE gan leihau'r symudiad tuag at drefoli.

**Amcan 3: Cyfranogiad y Gymuned**
Mae cymunedau'r AHNE yn cael eu cynnwys drwy ymgynghori a grymuso ystyrlon i wella cyfranogiad, cynhwysiant, ffyrdd egnïol o fyw ac i ymfalchïo yn eu cymuned yn yr AHNE.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**LWL 3.1** Cefnogi a galluogi cymunedau i ddatblygu a darparu gwasanaethau o ansawdd uchel,
mentrau sy'n cael eu harwain gan y gymuned sy'n cyfrannu at ddealltwriaeth, cadwraeth,

a gwella rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**LWL 3.2** Gweithio gydag eraill i helpu i ddatblygu a chyflawni'r agenda iechyd a lles yn yr AHNE.

**LWL 3.3** Parhau i feithrin a chynnal y capasiti gwirfoddoli, ac amrywiaeth rolau gwirfoddoli a'r amrywiaeth o gyfleoedd sy'n cyflawni dibenion yr AHNE.

**Amcan 4: Busnes**
Mae busnesau yn yr AHNE yn cyfrannu'n gadarnhaol at economi wledig iach sy'n darparu cyfleoedd cyflogaeth i bobl sy'n byw ar Ynys Môn.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**LWL 4.1** Gweithio gyda phartneriaid i gynyddu argaeledd a chyflymder band eang a darpariaeth y rhwydwaith ffonau symudol, i hwyluso twf busnes, annog gweithio gartref a ffyrdd hybrid o fyw, a gwella ansawdd bywyd gwledig.

**LWL 4.2** Hyrwyddo economi prosesu bwyd lleol proffidiol o ansawdd uchel fel ffordd o adfywio incymau gwledig, a chodi ymwybyddiaeth ymhlith trigolion lleol, sefydliadau ac ymwelwyr am y manteision i'r dirwedd/morlun, economi a gwead cymdeithasol o ganlyniad i brynu bwydydd lleol.

**LWL 4.3** Cefnogi cyfleoedd sy'n annog busnesau lleol yn yr AHNE i ddod yn yn fwy cynaliadwy yn amgylcheddol ac yn economaidd, yn enwedig mewn ffyrdd sy'n gwarchod rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**Amcan 5: Cynaliadwyedd**
Mae cyfran uwch o boblogaeth breswyl yr AHNE yn mabwysiadu ffyrdd cynaliadwy o fyw.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**LWL 5.1** Sicrhau bod y cysyniad cynaliadwyedd yn cael ei gydnabod a'i ddeall fel gofyniad sylfaenol sy'n sail i bob polisi.

**LWL 5.2** Sicrhau bod y dirwedd a rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE yn cael eu cydnabod a'u gwerthfawrogi fel ased economaidd, gan ddarparu gwybodaeth am brosiectau ac enghreifftiau o arferion gorau.

**LWL 5.3** Hyrwyddo defnydd effeithlon a chynaliadwy o adnoddau naturiol yr AHNE er mwyn gwarchod a gwella rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**LWL 5.4** Hyrwyddo amcanion yr Hierarchaeth Gwastraff yn yr AHNE, sef lleihau, ailddefnyddio ac ailgylchu, gan sicrhau bod gwastraff yn cael ei reoli'n gynaliadwy.

**Amcan 6: Trafnidiaeth**

Mae asiantaethau trafnidiaeth cenedlaethol a lleol wedi rhoi polisïau, canllawiau a phenderfyniadau ar waith i warchod a gwella rhinweddau arbennig yr AHNE, cynnal nodweddion unigryw lleol, darparu gwasanaethau a chefnogi economi wledig fywiog.

*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**LWL 6.1** Hyrwyddo integreiddio a defnyddio systemau trafnidiaeth gyhoeddus mwy cynaliadwy fel rhan o ddull gweithredu aml-ddull yn yr AHNE.

**LWL 6.2** Annog beicio at ddibenion cymudo a hamdden drwy ddatblygu a hyrwyddo rhwydwaith di-dor a mwy diogel a thrwy archwilio cyfleoedd ar gyfer seilwaith beicio oddi ar y ffordd yn y dyfodol.

**LWL 6.3** Sicrhau bod rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE yn cael eu parchu'n llawn wrth gynllunio, dylunio, darparu a rheoli pob math o gynlluniau trafnidiaeth.

**LWL 6.4** Hyrwyddo'r AHNE fel model ar gyfer safonau dylunio uchel mewn cynlluniau priffyrdd, seilwaith a thirweddu cysylltiedig sy'n ategu rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.

**Amcan 7: Gweithio Mewn Partneriaeth**
Bydd JAC yn chwilio'n barhaus am gyfleoedd i hyrwyddo cydweithio gyda rhanddeiliaid a rhyngddynt er mwyn sicrhau dibenion dynodi a sicrhau'r cyllid gorau posibl.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

**LWL 7.1** Meithrin trefniadau partneriaeth a gweinyddol effeithiol i arwain a chydlynu'r gwaith o reoli'r AHNE drwy'r Cydbwyllgor Ymgynghorol (JAC).

**LWL 7.2** Rhannu gwybodaeth, arferion gorau a sgiliau mewn rheoli tirwedd warchodedig drwy'r JAC a'r rhwydwaith Tirweddau Gwarchodedig.

**THEMA 5**

**Addasu i Newid yn yr Hinsawdd**

**Nod**
**Nod**
Mae partneriaid a chymunedau'r AHNE yn gweithio'n gadarnhaol i leihau allyriadau carbon, mae mentrau ynni adnewyddadwy a chynaliadwy yn cael eu dilyn, ac mae egwyddorion addasu a lliniaru effeithiau newid yn yr hinsawdd yn cael eu mabwysiadu i warchod harddwch naturiol a chymeriad tirwedd / morwedd yr AHNE.

7.1.9 Mae newid yn yr hinsawdd yn debygol o gael effaith sylweddol ar amgylchedd Ynys Môn. Bydd cynnydd mewn tymheredd, patrymau glaw newidiol, stormydd yn digwydd yn amlach a chodiad yn lefel môr yn effeithio ar y dirwedd, ei chynefinoedd a'i rhywogaethau. Bydd yr effeithiau hyn yn cael effaith niweidiol ar unigolion, cymunedau, busnesau, iechyd a lles.

7.1.10 Mae'r effeithiau ar gynefinoedd yn cynnwys erydiad pridd ar gorsydd o ganlyniad i fwy o law, erydiad a newid mewn cynefinoedd twyni tywod, ac erydu clogwyni a morlinau gwaddod meddal. Bydd effeithiau hefyd ar ryngddibyniaeth ac amrywiaeth rhywogaethau, ar boblogaethau rhywogaethau prin ac mewn perygl, sy'n nodweddiadol o'r ynys, ac ar gymunedau yn yr AHNE ac Ynys Môn gyfan.

| **Beth yw'r grymoedd allweddol ar gyfer newid?** | |
|---|---|
| Effeithiau cronnus allyriadau carbon | Ymgysylltu â'r cyhoedd |
| Yr angen i ymateb i hinsawdd sy'n newid – fel rheoli llifogydd ac amddiffyn yr arfordir | Polisi'r Llywodraeth |
| Mwy o alw am ddŵr ffres | Cyllid gan y llywodraeth (cynnydd a gostyngiad) |
| Diffyg ymwybyddiaeth ymysg y cyhoedd | |

DRAFT

| **Pwy yw'r partneriaid allweddol?** | |
|---|---|
| Cyfoeth Naturiol Cymru | Uned Cefn Gwlad ac AHNE |
| Sefydliadau tirwedd a bywyd gwyllt | Llywodraeth Cymru |
| Tirfeddianwyr, cymunedau | Llywodraeth y DU |

| **Beth yw'r prif ddylanwadau ar bolisi?** | |
|---|---|
| Cynllun Amgylchedd 25 mlynedd Llywodraeth y DU | Cynllun Tuag at Sero Net CSYM |
| Deddf Amgylchedd y DU 2021 | Adroddiad asesiad risg Pwyllgor Newid Hinsawdd y DU – Cymru |
| Deddf Yr Amgylchedd (Cymru) 2016 | Cynllun Datblygu Lleol |
| Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 | Cynllun Rheoli Traethlin Gorllewin Cymru |
| Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr | Cynllun Morol Cenedlaethol Cymru |
| Cynllun Cyngor CSYM | |

| **Amcan 1: Deall newid yn yr hinsawdd**<br>Mae sefydliadau partner a chymunedau yn fwy ymwybodol o effeithiau newid yn yr hinsawdd ar harddwch naturiol ac economi'r AHNE<br>*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)* |
|---|
| **Polisïau** |

**CLCH 1.1** Sicrhau bod gweledigaeth a pholisïau Rhaglen Ynys Ynni Môn yn cael eu hyrwyddo yng nghymunedau AHNE.

**CLCH 1.2** Darparu gwybodaeth a dehongliad hawdd ei ddefnyddio, a rhaglenni addysg, ar y newidiadau sy'n debygol o ddigwydd yn yr AHNE o ganlyniad i newid yn yr hinsawdd.

**Amcan 2: Gweithredu ar newid yn yr hinsawdd**
Mae tirfeddianwyr a chymunedau yn cymryd rhan mewn gweithgareddau sy'n helpu i liniaru effeithiau newid yn yr hinsawdd ar yr AHNE.
*(Dogfen derfynol – Amcan a Pholisïau wedi'u croesgyfeirio drwy rifau tudalennau i'r Cynllun Gweithredu)*

**Polisïau**

CLCH 2.1 Grymuso cymunedau i archwilio ffyrdd y gallant helpu i weithredu ar newid yn yr hinsawdd.

**CLCH 2.2** Sicrhau bod tirfeddianwyr a rheolwyr tir yn deall yr arferion gorau o ran dulliau o ddal a storio carbon a rheoli tir sy'n lleihau allyriadau carbon ac yn rheoli dalgylchoedd a llif dŵr ac yn gweithredu lle bynnag y bo'n briodol.

**CLCH 2.3** Annog rheolwyr cyrchfan a gweithredwyr twristiaeth i ddatblygu dulliau twristiaeth gynaliadwy sy'n lleihau allyriadau carbon ac sy'n lliniaru effeithiau newid yn yr hinsawdd neu sy'n addasu i'r effeithiau hynny.

DRAFT

**THEMA:** Rheoli'r AHNE mewn hinsawdd sy'n newid

**NOD:** Mae partneriaid a chymunedau'r AHNE yn gweithio'n gadarnhaol i leihau allyriadau carbon, mae mentrau ynni adnewyddadwy a chynaliadwy yn yr arfaeth, ac mae'r egwyddorion o addasu i effeithiau newid yn yr hinsawdd a'u lliniaru yn cael eu mabwysiadu i ddiogelu harddwch naturiol chymeriad tirwedd / morwedd yr AHNE.

| Cyf. Polisi | Amcan | Camau gweithredu i gyflawni'r amcan hwn | Arweinydd | Partneriaeth/ Cydweithredu | Amserlen |
|---|---|---|---|---|---|
| **CLCH 1.1- 1.2** | **Deall newid yn yr hinsawdd**<br>Mae sefydliadau partner a chymunedau yn fwy ymwybodol o effeithiau newid yn yr hinsawdd ar harddwch naturiol ac economi'r AHNE | 1. Cydweithio â sefydliadau partner a sefydliadau academaidd i ddeall yn well oblygiadau newid yn yr hinsawdd ar yr AHNE a rhoi mesurau ar waith i liniaru ac addasu<br><br>2. Yr Uned AHNE, ar y cyd â phartneriaid, i ddarparu a gweithredu rhaglen flynyddol o ddigwyddiadau a gweithgareddau i ysgolion er mwyn codi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o newid yn yr hinsawdd | Cyngor Sir Ynys Môn<br>Uned AHNE<br><br>Uned AHNE<br>Cyngor Sir Ynys Môn | JAC<br>Cyfoeth Naturiol Cymru/Llywodraeth Cymru<br>Prifysgol Bangor<br><br>Ysgolion | 2023-25<br><br>Blynyddol |
| **CLCH 2.1- 2.3** | **Gweithredu ar newid yn yr hinsawdd**<br>Mae tirfeddianwyr a chymunedau yn cymryd rhan mewn gweithgareddau sy'n helpu i liniaru effeithiau | 1. Gweithio gyda thirfeddianwyr, tenantiaid a rheolwyr tir i hyrwyddo arferion gorau a chanfod cyfleoedd ar gyfer dal a storio carbon, dalgylchoedd dŵr ac addasu i'r hinsawdd drwy arferion amaethyddol<br><br>2. Helpu i baratoi Strategaeth Twristiaeth Gynaliadwy sy'n cyd-fynd â Chynllun Rheoli Cyrchfan Cyngor Sir Ynys Môn | Undebau Ffermio<br>Uned AHNE<br>Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Uned Twristiaeth | JAC<br>Tirfeddianwyr / Rheolwyr tir<br><br>DAP<br>JAC | Blynyddol<br><br>i'w gadarnhau |

DRAFT

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | newid yn yr hinsawdd ar yr AHNE. | 3. Hyrwyddo a gweinyddu Tirweddau Cynaliadwy, Lleoedd Cynaliadwy a Chronfa Datblygu Cynaliadwy Llywodraeth Cymru ar gyfer prosiectau datgarboneiddio ac adfer byd natur | Uned AHNE<br><br>Uned AHNE Cyngor Sir Ynys Môn | JAC Tirfeddianwyr / Rheolwyr tir | 2022-25 |

DRAFT

**THEMA:** Gwella cymeriad cefn gwlad a’r arfordir

**NOD:** Bydd harddwch naturiol, rhinweddau arbennig a natur unigryw tirwedd Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Ynys Môn, gan gynnwys ei nodweddion naturiol, diwylliannol a hanesyddol, yn cael eu cynnal, eu cadw a’u gwella er budd cenedlaethau heddiw a’r dyfodol.

| Cyf. Polisi | Amcan | Camau gweithredu i gyflawni’r amcan hwn | Arweinydd | Partneriaeth/ Cydweithredu | Amserlen |
|---|---|---|---|---|---|
| **CCC 1.1- 1.4** | **Tirwedd/ Morwedd**<br>Mae tirwedd a morwedd yr arfordir yn cael eu gwarchod drwy reolaeth briodol. | 1. Defnydd parhaus o Landmap wrth asesu datblygiadau newydd ac arfaethedig.<br>2. Rhoi hyfforddiant Landmap a GIS i swyddogion, gan gynnwys ymgyfarwyddo â thechnoleg fapio a modelu newydd sy’n gysylltiedig â newid yn yr hinsawdd.<br>3. Asesiad Cymeriad Morwedd Ynys Môn yn cael ei ddefnyddio wrth asesu datblygiadau morol newydd ac arfaethedig<br>4. Parhau i fod yn aelod cyfetholedig o Fwrdd GeoMôn er mwyn dylanwadu a rhoi cyngor ar gyllid, gweithio ar y cyd a chadw statws Geoparc UNESCO. | Cyngor Sir Ynys Môn<br>Cyngor Sir Ynys Môn<br>Cyngor Sir Ynys Môn<br>Cyngor Sir Ynys Môn | CNC<br>CNC<br>CNC<br>GeoMôn CNC | Parhaus<br>Blaenoriaethau 2023/24<br>Parhaus<br>Yn chwarterol |
| **CCC 2.1- 2.3** | **Tirwedd a Diwylliant Hanesyddol**<br>Mae safleoedd hanesyddol, archeolegol a diwylliannol yn cael eu gwarchod rhag datblygiad sy’n diraddio | 1. Hyrwyddo’r gwaith o reoli a gwarchod nodweddion hanesyddol ac archeolegol yr AHNE<br>2. Amlinellu lleoliadau hanesyddol ac archeolegol allweddol yn yr AHNE y gellir eu defnyddio at ddibenion addysg sy’n cyd-fynd â’r cwricwlwm ysgol newydd | GAT<br>GAT / Uned AHNE | Uned AHNE / Cyngor Sir Ynys Môn | 2023-24/ Ar y gweill<br>2023-24 / Ar y gweill |

DRAFT

**NOD:** Bydd harddwch naturiol, rhinweddau arbennig a natur unigryw tirwedd Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Ynys Môn, gan gynnwys ei nodweddion naturiol, diwylliannol a hanesyddol, yn cael eu cynnal, eu cadw a'u gwella er budd cenedlaethau heddiw a'r dyfodol.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | rhinweddau arbennig yr AHNE ac yn cael eu dehongli i gynyddu dealltwriaeth pobl o'u gwerth. | 3. Darparu hyfforddiant mewn gweithgareddau sgiliau traddodiadol a gwledig drwy Raglen Gwirfoddolwyr yr AHNE<br><br>4. Nodi negeseuon a themâu allweddol a dulliau a deunyddiau priodol ar gyfer eu dehongli<br><br>5. Datblygu prosiect i ymchwilio, catalogio, gwarchod a hyrwyddo enwau lleoedd, traethau a chilfachau, afonydd / nentydd ac enwau caeau amaethyddol Cymraeg AHNE Ynys Môn | Uned AHNE<br><br>Uned AHNE / Oriel - Archifau | Ysgolion CSYM<br><br>Cyfoeth Naturiol Cymru/Llywodraeth Cymru SPF<br><br>Menter Iaith Ysgolion | 2023-24 / Ar y gweill<br><br>2023-25 |
| **CCC 3.1- 3.5** | **<u>Datblygu</u>**<br>Mae Polisïau Cynllunio yn gwarchod rhinweddau arbennig y dirwedd, gan sicrhau bod yr holl ddatblygiadau o fewn ac wrth ymyl ffin yr AHNE yn gydnaws â nodau ac amcanion y dynodiad a bod | 1. Integreiddio'r Cynllun Rheoli AHNE newydd fel polisi o fewn adrannau perthnasol y Cynllun Datblygu Lleol newydd ar gyfer Ynys Môn.<br><br>2. Cynhyrchu a chyhoeddi cyfres o Ganllawiau Cynllunio Atodol perthnasol ar gyfer Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol i gefnogi'r Cynllun Rheoli AHNE a'r Cynllun Datblygu Lleol. | Uned AHNE / Uned Polisi Cynllunio<br><br>Uned AHNE / Uned Polisi Cynllunio | Cyngor Sir Ynys Môn JAC<br><br>Cyngor Sir Ynys Môn JAC | 2023-24<br><br>2023-24<br><br>Wythnosol |

DRAFT

**THEMA:** Gwella cymeriad cefn gwlad a'r arfordir

**NOD:** Bydd harddwch naturiol, rhinweddau arbennig a natur unigryw tirwedd Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Ynys Môn, gan gynnwys ei nodweddion naturiol, diwylliannol a hanesyddol, yn cael eu cynnal, eu cadw a'u gwella er budd cenedlaethau heddiw a'r dyfodol.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | datblygiadau newydd yn gwella cymeriad lleol. | 3. Bydd yr Uned AHNE yn derbyn yr holl geisiadau Cynllunio yn ac o fewn 2km i ffiniau'r AHNE ac yn ymateb yn unol â hynny.<br><br>4. Creu arferion gweithio agosach a hyfforddiant cyfatebol rhwng yr Uned AHNE a'r Gwasanaeth Cynllunio a Pholisi.<br><br>5. Gwella a datblygu'r ddeialog gyda mudiadau Adran 85 sy'n gwneud gwaith yn yr AHNE sy'n cyd-fynd â pholisïau Cynllun Rheoli'r AHNE, gan arwain at adroddiad blynyddol gydag argymhellion. | Cyngor Sir Ynys Môn Rheoli Datblygu<br><br>Uned AHNE<br><br>Uned AHNE | Uned AHNE<br><br>Gwasanaeth Cynllunio a Pholisi<br><br>Cyfleustodau JAC | Chwemisol<br><br>Chwemisol |
| **CCC 4.1 – 4.3** | <u>**Heddwch a Llonyddwch**</u><br>Mae golygfeydd a llonyddwch panoramig na ddifethwyd yn cael eu diogelu rhag datblygiad a fyddai'n diraddio rhinweddau arbennig yr AHNE. | 1. Cais i'r Gymdeithas Awyr Dywyll Ryngwladol (IDA) i achredu ardal yn yr AHNE fel statws awyr dywyll.<br><br>2. Hyfforddiant Cyngor Sir Ynys Môn (Swyddog ac Aelod) a JAC i godi ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o oleuo / awyr dywyll o safbwynt amgylcheddol, economaidd, iechyd / lles a diwylliannol. | Uned AHNE Prosiect Nos<br><br>Uned AHNE Prosiect Nos | Cyngor Sir Ynys Môn CNC Tirfeddianwyr / Cymunedau<br><br>Cyngor Sir Ynys Môn JAC | 2023-24<br><br>Blynyddol |

DRAFT

**THEMA:** Gwella cymeriad cefn gwlad a'r arfordir

**NOD:** Bydd harddwch naturiol, rhinweddau arbennig a natur unigryw tirwedd Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Ynys Môn, gan gynnwys ei nodweddion naturiol, diwylliannol a hanesyddol, yn cael eu cynnal, eu cadw a'u gwella er budd cenedlaethau heddiw a'r dyfodol.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | 3. Cynhyrchu a chyhoeddi Canllawiau Cynllunio Atodol perthnasol yr AHNE ar oleuadau i gefnogi'r Cynllun Rheoli AHNE a'r Cynllun Datblygu Lleol.<br><br>4. Parhau i gefnogi a gweithredu ôl-osod goleuadau ystyriol o awyr dywyll y tu allan i adeiladau cyhoeddus a phreifat drwy Gronfa Tirwedd Gynaliadwy, Mannau Cynaliadwy (SLSP) Llywodraeth Cymru<br><br>5. Ymgysylltu â'r rhanddeiliaid perthnasol i leihau nifer yr achosion o weithgareddau morol swnllyd ar hyd rhai rhannau o'r arfordir | Uned Polisi Cynllunio<br><br>Uned AHNE Prosiect Nos<br><br>Yr Uned Forwrol | Uned AHNE Prosiect Nos<br><br>Busnesau Y cyhoedd Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Cyngor Sir Ynys Môn | 2023-24<br><br>2022-25<br><br>Tymhorol |
| **CCC 5.1- 5.3** | **<u>Dull Rheoli ar Lefel yr Ecosystem</u>**<br>Cytunir ar fodel ymysg partneriaid a rhanddeiliaid allweddol ar gyfer defnyddio dull rheoli ar lefel yr ecosystem i reoli'r amgylchedd naturiol. | **1.** Sefydlu prosiectau ymchwil newid yn yr hinsawdd wedi'u targedu gyda phartneriaid a chyrff addysg.<br><br>**2.** Cynnal cyfres o weithdai gyda rhanddeiliaid i ganfod y nwyddau a'r gwasanaethau a ddarperir gan Ecosystemau ar Ynys Môn a'u | Uned AHNE Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Uned AHNE Cyngor Sir Ynys Môn | Cyfoeth Naturiol Cymru/Llywodraeth Cymru JAC Prifysgol Bangor Coleg Menai<br><br>JAC | 2023-25<br><br>Blynyddol |

DRAFT

**THEMA:** Gwella cymeriad cefn gwlad a'r arfordir

**NOD:** Bydd harddwch naturiol, rhinweddau arbennig a natur unigryw tirwedd Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Ynys Môn, gan gynnwys ei nodweddion naturiol, diwylliannol a hanesyddol, yn cael eu cynnal, eu cadw a'u gwella er budd cenedlaethau heddiw a'r dyfodol.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | Heffaith ar rinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE.<br><br>**3.** Casglu'r holl ffynonellau data perthnasol a mapio a sicrhau bod hynny ar gael i bartneriaid | Uned AHNE Cyngor Sir Ynys Môn | Cyfoeth Naturiol Cymru/Llywodraeth Cymru<br><br>Cyfoeth Naturiol Cymru/Llywodraeth Cymru JAC | Parhaus |

DRAFT

**THEMA:** Cefnogi a datblygu cyfleoedd i fwynhau a deall yr AHNE

**NOD:** Mae pobl yn deall ac yn cefnogi prif bwrpas yr AHNE. Maen nhw'n cael cyfleoedd i brofi a gwerthfawrogi'r rhinweddau a'r nodweddion arbennig mewn ffordd sensitif a chynaliadwy a chyfrannu'n gadarnhaol at y gwaith o'i rheoli heddiw ac i'r dyfodol

| Cyf. Polisi | Amcan | Camau gweithredu i gyflawni'r amcan hwn | Arweinydd | Partneriaeth/ Cydweithredu | Amserlen |
|---|---|---|---|---|---|
| **UE 1.1- 1.3** | **<u>Twristiaeth</u>**<br>Datblygir partneriaethau sy'n sicrhau gweithgareddau hamdden gynaliadwy, yn cefnogi gwasanaethau gwledig a chyflogaeth, ac yn cyfrannu at yr economi leol. | 1. Sicrhau bod Cynllun Rheoli'r AHNE a'r Cynllun Rheoli Cyrchfan yn cyd-fynd yn agos<br><br>2. Arferion gweithio agosach a chydweithio rhwng Cydbwyllgor Cynghori'r AHNE a Phartneriaeth Cyrchfan Ynys Môn (DAP) | Uned AHNE<br>Uned Twristiaeth<br><br>Uned AHNE | JAC<br>DAP<br><br>JAC<br>DAP | 2023-24<br><br>2023-24/<br>Ar y gweill |
| **UE 2.1- 2.2** | **<u>Hamdden</u>**<br>Mae'r AHNE yn parhau i fod yn lleoliad poblogaidd ar gyfer hamdden gynaliadwy ymysg trigolion ac ymwelwyr, ac mae'r risg o niwed i rinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE yn lleihau. | 1. Yr Uned AHNE yn gweithio gyda phartneriaid perthnasol i ddarparu rhaglen flynyddol o ddigwyddiadau a gweithgareddau<br><br>2. Hyrwyddo a gweinyddu cyllid Tirweddau Cynaliadwy, Mannau Cynaliadwy Llywodraeth Cymru ar gyfer gweithgareddau hamdden gynaliadwy | Uned AHNE<br><br>Uned AHNE | Cyflenwyr digwyddiadau<br><br>Busnesau<br>Cyflenwyr digwyddiadau | 2022-25<br><br>2022-25 |
| **UE 3.1- 3.2** | **<u>AHNE groesawgar</u>**<br>Mae effeithiau llygredd a hamdden ar rinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE yn cael eu monitro'n rheolaidd i sicrhau bod | 1. Codi ymwybyddiaeth a threialu dulliau newydd / arloesol o reoli sbwriel, baw cŵn, tipio anghyfreithlon ac ymddygiad gwrthgymdeithasol cysylltiedig o fewn yr AHNE a'r cyffiniau<br><br>2. Gwirfoddolwyr yr AHNE yn gweithio gyda phartneriaid, ysgolion a grwpiau cymunedol i drefnu glanhau traethau a didoli'r gwastraff morol i'w ailgylchu | Rheoli Gwastraff Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Uned AHNE | JAC | Parhaus |

**NOD:** Mae pobl yn deall ac yn cefnogi prif bwrpas yr AHNE. Maen nhw'n cael cyfleoedd i brofi a gwerthfawrogi'r rhinweddau a'r nodweddion arbennig mewn ffordd sensitif a chynaliadwy a chyfrannu'n gadarnhaol at y gwaith o'i rheoli heddiw ac i'r dyfodol

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | unrhyw ddigwyddiadau o fewn terfynau derbyniol. | | | | |
| **UE 4.1- 4.2** | **Mynediad**<br>Mae'r rhwydwaith mynediad yn cael ei reoli i safon uchel, gan ddarparu cyfleoedd mynediad sy'n briodol i ddibenion y dynodiad. | 1. Adolygu a gwella arwyddion rhwng pentrefi, trefi, llwybrau eraill a hyrwyddir, safleoedd cefn gwlad, meysydd parcio a chyfleusterau i ymwelwyr yn yr AHNE<br>2. Gwirfoddolwyr AHNE i helpu Uned Llwybr yr Arfordir i wella'r rhwydwaith llwybrau arfordirol a'i gynnal a'i gadw<br>3. Adolygu, ail-fuddsoddi ac ail-leoli offer monitro data yn yr AHNE. Casglu a dadansoddi'n chwarterol a'i ddosbarthu i bartneriaid perthnasol.<br>4. Cynhyrchu strategaeth rhostir a chynllun gweithredu i alluogi cadwraeth a gwella rhostir yr iseldir / tir comin at ddibenion mynediad a chadwraeth. | Unedau Llwybr yr Arfordir a Hawliau Tramwy Cyhoeddus<br>Uned AHNE<br>Uned AHNE<br>Uned AHNE | JAC<br>Uned Llwybr yr Arfordir<br>Unedau Llwybr yr Arfordir / Hawliau Tramwy Cyhoeddus JAC<br>Unedau Llwybr yr Arfordir / Hawliau Tramwy Cyhoeddus JAC | 2023-25<br>Parhaus<br>2023-24<br>2023-24 |
| **UE 5.1- 5.4** | **Dealltwriaeth a Dysgu Gydol Oes** | 1. Uned AHNE a Phartneriaid i ddarparu rhaglen flynyddol o weithgareddau a digwyddiadau addysgol | Uned AHNE | Ysgolion | Wythnosol – Misol |

DRAFT

**THEMA:** Cefnogi a datblygu cyfleoedd i fwynhau a deall yr AHNE

**NOD:** Mae pobl yn deall ac yn cefnogi prif bwrpas yr AHNE. Maen nhw'n cael cyfleoedd i brofi a gwerthfawrogi'r rhinweddau a'r nodweddion arbennig mewn ffordd sensitif a chynaliadwy a chyfrannu'n gadarnhaol at y gwaith o'i rheoli heddiw ac i'r dyfodol

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | Mae'r gymuned gyfan yn ymwybodol o fanteision dynodiad AHNE drwy hyrwyddo rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE a'i hanghenion rheoli yn rheolaidd. | 2. Uned AHNE i barhau i gefnogi a chymryd rhan yng ngwaith Dysgu yn yr Awyr Agored Cymru ar Ynys Môn<br><br>3. Codi ymwybyddiaeth o'r adnoddau addysg sydd ar gael gan yr AHNE a defnyddio Parc Gwledig Morglawdd fel canolfan ar gyfer gweithgareddau a digwyddiadau ysgolion sy'n gysylltiedig â'r cwricwlwm newydd. | Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Uned AHNE<br><br>Uned AHNE | Ysgolion JAC | Chwemisol<br><br>Wythnosol – Misol |
| **UE 6.1** | <u>**Dehongli a Gwybodaeth**</u><br>Mae ystyr nodweddion a rhinweddau arbennig yr AHNE yn cael eu datgelu drwy ddehongliad effeithiol. | 1. Gweithio gydag Uned Twristiaeth CSYM i adolygu ac adrodd ar yr holl ddehongliad awyr agored yn yr AHNE i werthuso cyflwr, perthnasedd, lleoliad, cydymffurfiaeth ac ati (gan gynnwys technoleg ddigidol fel rhan o'r adolygiad)<br><br>2. Datblygu cynllun dehongli a gwybodaeth ar gyfer yr AHNE sy'n gysylltiedig ag argymhellion yr adolygiad uchod.<br><br>3. Paratoi rhaglen blwyddyn o ddigwyddiadau a gweithgareddau i ddathlu 60 mlynedd ers dynodi AHNE Ynys Môn (1966-2026) | Uned Twristiaeth Uned AHNE<br><br>Uned Twristiaeth Uned AHNE<br><br>Uned AHNE Cyngor Sir Ynys Môn | DAP JAC<br><br>DAP JAC<br><br>JAC CNC LIC | 2023-25<br><br>2023-24<br><br>2025 |

DRAFT

**THEMA:** Cefnogi a datblygu'r tirlun byw a gweithio

**NOD:** Mae cymunedau yn yr AHNE a'r cyffiniau yn cyfrannu at gadwraeth a gwella ei rhinweddau a'i nodweddion arbennig ar yr un pryd â chynyddu eu gweithgareddau economaidd a chymdeithasol presennol yn gynaliadwy.

| Cyf. Polisi | Amcan | Camau gweithredu i gyflawni'r amcan hwn | Arweinydd | Partneriaeth/ Cydweithredu | Amserlen |
|---|---|---|---|---|---|
| **LWL 1.1- 1.6** | **Rheoli Tir**<br>Mae rheolwyr tir yn diogelu gweithgareddau defnydd tir cynaliadwy sy'n cefnogi rhinweddau a nodweddion arbennig yr AHNE ac yn cyfrannu at yr economi leol drwy ddarparu cynnyrch a gwasanaethau. | 1. Dylanwadu ar y Cynllun Ffermio Cynaliadwy a'i hyrwyddo (cynllun amaeth-amgylcheddol newydd Llywodraeth Cymru) | Undebau Ffermio | Uned AHNE<br>LlC<br>JAC | 2023-25 |
| | | 2. Cefnogi a hyrwyddo cadwyni cyflenwi bwyd lleol a chynhyrchwyr bwyd lleol sy'n cyd-fynd â gwarchod a gwella rhinweddau arbennig yr AHNE | Undebau Ffermio | Menter Môn<br>Uned AHNE | Parhaus |
| | | 3. Datblygu cynlluniau plannu coed / coetiroedd sy'n gymesur ag argaeledd ac addasrwydd tir | Uned AHNE | JAC<br>Tirfeddianwyr / Rheolwyr tir | Blynyddol |
| | | 4. Datblygu Meithrinfa Goed CSYM i gyflenwi coed ar gyfer cynlluniau plannu [ffermdir, cymunedau a thirlunio datblygiadau masnachol] | Uned AHNE | Gwirfoddolwyr | 2023-24 |
| | | 5. Parhau â Phrosiect Afonydd Ynys Môn (Afon Wygyr) i wella ansawdd dŵr [dyfroedd afonydd ac ymdrochi] gwella mynediad i'r cyhoedd, plannu coed a chynyddu bioamrywiaeth | Uned AHNE | NWRT<br>LlC<br>Tirfeddianwyr / Rheolwyr Tir | 2022-25 |
| | | 6. Hyrwyddo a gweinyddu cyllid Tirweddau Cynaliadwy, Mannau Cynaliadwy Llywodraeth Cymru ar gyfer prosiectau datgarboneiddio ac adfer byd natur | Uned AHNE | JAC<br>Tirfeddianwyr / Rheolwyr Tir<br>LlC | 2022-25 |

DRAFT

**THEMA:** Cefnogi a datblygu'r tirlun byw a gweithio

**NOD:** Mae cymunedau yn yr AHNE a'r cyffiniau yn cyfrannu at gadwraeth a gwella ei rhinweddau a'i nodweddion arbennig ar yr un pryd â chynyddu eu gweithgareddau economaidd a chymdeithasol presennol yn gynaliadwy.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| LWL 2.1- 2.3 | **Cymunedau Hyfyw**<br>Mae diwylliant lleol a gwasanaethau, cynnyrch a gweithgareddau gwledig yn cael eu cynnal, gan sicrhau cartrefi fforddiadwy i bobl leol a chefnogaeth i'r Gymraeg.<br>Ail gartrefi, a'u heffaith ar ddiwylliant, cymuned ac iaith. Nodyn – cyngor gan Gyngor Sir Ynys Môn / mewnol yn ofynnol ar sut i gynnwys ail gartrefi fel rhan o amcanion, polisïau a chamau gweithredu | 1. Gwella'r ddeialog gydag adrannau mewnol Cyngor Sir Ynys Môn sy'n berthnasol i dai fforddiadwy yn yr AHNE yn ogystal ag asiantaethau allanol<br><br>2. Cefnogi ac alinio â Chynllun Adfywio Economaidd Gogledd Ynys Môn<br><br>3. Hyrwyddo a chychwyn cyfleoedd gwirfoddoli drwy Grŵp Gwirfoddoli'r AHNE gyda grwpiau cymunedol perthnasol ac asiantaethau cyflogi. | Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Datblygiad Economaidd CSYM<br><br>Uned AHNE | Uned AHNE<br><br>Rheoli Cyrchfannau Cymuned Leol<br><br>Cyngor Sir Ynys Môn JAC DWP | 2023-24<br><br>2023-25<br><br>2023-27 |
| **LWL 3.1- 3.3** | **Cyfranogiad y Gymuned**<br>Mae cymunedau'r AHNE yn cael eu cynnwys drwy ymgynghori a grymuso ystyrlon i wella cyfranogiad, | 1. Wardeniaid Cymunedol AHNE yr Uned AHNE i gynnal a hyrwyddo cysylltiadau â chymunedau i ddatblygu prosiectau a mentrau.<br><br>2. Wardeniaid Cymunedol AHNE yr Uned AHNE i fynd ati'n frwd i annog pobl i ymaelodi â Grŵp Gwirfoddoli'r AHNE. | Uned AHNE<br><br>Uned AHNE<br><br>Uned AHNE | Cymunedau<br><br>Cymunedau<br><br>JAC | Wythnosol – Misol<br><br>Misol<br><br>Wythnosol – Misol |

DRAFT

**THEMA:** Cefnogi a datblygu'r tirlun byw a gweithio

**NOD:** Mae cymunedau yn yr AHNE a'r cyffiniau yn cyfrannu at gadwraeth a gwella ei rhinweddau a'i nodweddion arbennig ar yr un pryd â chynyddu eu gweithgareddau economaidd a chymdeithasol presennol yn gynaliadwy.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | cynhwysiant, ffyrdd egnïol o fyw ac i ymfalchïo yn eu cymuned yn yr AHNE. | 3. Yr Uned AHNE i ddarparu a gweithredu rhaglen flynyddol o ddigwyddiadau a gweithgareddau.<br><br>4. Yr Uned AHNE i feithrin cysylltiadau agosach ag Adrannau perthnasol CSYM, Medrwn Môn a Menter Môn i gyflawni amcanion a mentrau cymunedol allweddol.<br><br>5. Hyrwyddo a gweinyddu Tirweddau Cynaliadwy, Mannau Cynaliadwy Llywodraeth Cymru a'r Gronfa Datblygu Cynaliadwy. | Uned AHNE<br><br>Uned AHNE | Darparwyr digwyddiadau<br><br>Cyngor Sir Ynys Môn<br>Medrwn Môn<br>Menter Môn<br><br>JAC<br>Cymunedau | 2023-24 / Ar y gweill<br><br>2022-25 |
| **LWL 4.1- 4.3** | **<u>Busnes</u>**<br>Mae busnesau yn yr AHNE yn cyfrannu'n gadarnhaol at economi wledig iach sy'n darparu cyfleoedd cyflogaeth i bobl sy'n byw ar Ynys Môn. | 1. Cydweithio â nifer o bartneriaid i alluogi arferion gweithio mwy effeithiol, effeithlon a chynaliadwy<br><br>2. Cefnogi a hyrwyddo cadwyni cyflenwi bwyd lleol a chynhyrchwyr bwyd lleol sy'n cyd-fynd â gwarchod a gwella rhinweddau arbennig yr AHNE<br><br>3. Hyrwyddo Cronfa Datblygu Cynaliadwy Llywodraeth Cymru fel catalydd ar gyfer cyllido prosiectau ar y cyd | Datblygiad Economaidd CSYM<br><br>Menter Môn<br><br>Uned AHNE | Uned AHNE<br><br>Uned AHNE<br>Cyflenwyr<br><br>Busnesau | Parhaus<br><br>Parhaus<br><br>2022-25 |

DRAFT

**THEMA:** Cefnogi a datblygu'r tirlun byw a gweithio

**NOD:** Mae cymunedau yn yr AHNE a'r cyffiniau yn cyfrannu at gadwraeth a gwella ei rhinweddau a'i nodweddion arbennig ar yr un pryd â chynyddu eu gweithgareddau economaidd a chymdeithasol presennol yn gynaliadwy.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **LWL 5.1- 5.4** | **<u>Cynaliadwyedd</u>**<br>Mae cyfran uwch o boblogaeth breswyl yr AHNE yn mabwysiadu ffyrdd cynaliadwy o fyw. | 1. Yr Uned AHNE i barhau i fabwysiadu a gweithredu egwyddorion ac arferion gweithio cynaliadwy<br><br>2. Nodi elfennau tirlun/morlun pwysig ac archwilio'r cysylltiadau rhwng rhinweddau arbennig yr AHNE a'r dull rheoli ar lefel yr ecosystem<br><br>3. Nodi'r defnydd presennol a'r defnydd yn y dyfodol o adnoddau naturiol yr AHNE ac archwilio'r cysylltiadau â'r dull rheoli ar lefel yr ecosystem<br><br>4. Cefnogi egwyddorion a strategaethau Rheoli Gwastraff Llywodraeth Cymru a CSYM<br><br>5. Hyrwyddo Cronfa Datblygu Cynaliadwy Llywodraeth Cymru fel catalydd ar gyfer cyllido prosiectau ar y cyd | Uned AHNE<br><br>Uned AHNE<br><br>Uned AHNE<br><br>Rheoli Gwastraff Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Uned AHNE | Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>JAC CNC Prifysgol Bangor<br><br>JAC CNC Prifysgol Bangor<br><br>Uned AHNE<br><br>Cymunedau Busnesau | Parhaus<br><br>2023-24/ Ar y gweill<br><br>2023-24/ Ar y gweill<br><br>Parhaus<br><br>Parhaus |
| **LWL 6.1- 6.4** | **<u>Trafnidiaeth</u>**<br>Mae asiantaethau trafnidiaeth cenedlaethol a lleol wedi rhoi polisïau, canllawiau a phenderfyniadau ar waith i warchod a gwella | 1. Sicrhau bod yr Uned AHNE yn cael cyfle i gyfrannu at unrhyw gynlluniau a rhaglenni trafnidiaeth<br><br>2. Sicrhau bod strategaethau trafnidiaeth a hawliau tramwyo cyhoeddus yn cefnogi amcanion a pholisïau Cynllun Rheoli'r AHNE | Uned Drafnidiaeth Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Unedau Trafnidiaeth a | Uned AHNE<br><br>Uned AHNE | Parhaus<br><br>Parhaus |

DRAFT

**THEMA:** Cefnogi a datblygu'r tirlun byw a gweithio

**NOD:** Mae cymunedau yn yr AHNE a'r cyffiniau yn cyfrannu at gadwraeth a gwella ei rhinweddau a'i nodweddion arbennig ar yr un pryd â chynyddu eu gweithgareddau economaidd a chymdeithasol presennol yn gynaliadwy.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | rhinweddau arbennig yr AHNE, cynnal nodweddion unigryw lleol, darparu gwasanaethau a chefnogi economi wledig fywiog. | 3. Cynhyrchu a chyhoeddi Canllawiau Cynllunio Atodol perthnasol ar gyfer Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol i gefnogi'r Cynllun Rheoli AHNE a'r Cynllun Datblygu Lleol. | Hawliau Tramwy Cyhoeddus<br><br>Uned Polisi Cynllunio<br>Uned Drafnidiaeth | Uned AHNE | 2024-25 |
| **LWL 7.1- 7.2** | **<u>Gweithio Mewn Partneriaeth</u>**<br>Bydd JAC yn chwilio'n barhaus am gyfleoedd i hyrwyddo cydweithio gyda rhanddeiliaid a rhyngddynt er mwyn sicrhau dibenion dynodi a sicrhau'r cyllid gorau posibl. | 1. Ymestyn contractau 2 o Wardeiniaid Cymunedol yr AHNE a Swyddog Prosiect Cynorthwyol yr AHNE er mwyn gallu rhoi Cynllun Gweithredu Cynllun Rheoli'r AHNE ar waith yn effeithiol<br><br>2. Adolygu a chryfhau rôl JAC, gan gynnwys llywodraethu a hyfforddi<br><br>3. Chwilio am adnoddau newydd ac ychwanegol i weithredu Cynllun Gweithredu Cynllun Rheoli'r AHNE<br><br>4. Trefnu 4 cyfarfod JAC bob blwyddyn [ac 1 o'r rhain yn ymweliad â'r safle/prosiect].<br><br>5. Mynychu a chyfrannu at Bartneriaeth Tirweddau Dynodedig Cenedlaethol Cymru (NDLWP) | Uned AHNE<br>Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Uned AHNE<br>Cyngor Sir Ynys Môn<br><br>Uned AHNE<br><br>Uned AHNE<br><br>Uned AHNE | LlC<br><br>JAC<br><br>LlC<br>CNC<br><br>JAC<br><br>NDLWP<br>LlC<br>CNC<br><br>NAAONB | 2024<br><br>2023-24<br><br>Parhaus<br><br>Yn chwarterol<br><br>Yn chwarterol |

DRAFT

**THEMA:** Cefnogi a datblygu'r tirlun byw a gweithio

**NOD:** Mae cymunedau yn yr AHNE a'r cyffiniau yn cyfrannu at gadwraeth a gwella ei rhinweddau a'i nodweddion arbennig ar yr un pryd â chynyddu eu gweithgareddau economaidd a chymdeithasol presennol yn gynaliadwy.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | 6. Parhau i fod yn aelodau, cymryd rhan a chyfrannu at NAAONB ac Europarc: mynychu cyfarfodydd, seminarau, gweithdai, digwyddiadau hyfforddi a chynadleddau pan fo hynny'n briodol | Uned AHNE | | Parhaus |

DRAFFT

**THEMA:** Cadwraeth natur a'r amgylchedd

**NOD:** Mae'r gymuned gyfan wedi derbyn pwysigrwydd gwarchod y byd naturiol a bywyd gwyllt ac mae'n ce
sy'n diogelu rhinweddau arbennig amgylchedd yr AHNE. Mae safleoedd bywyd gwyllt dynodedig yn c
yn ffurfio
rhan o fatrics cynyddol gyfoethog o gefn gwlad sy'n ystyriol o fywyd gwyllt. Bydd achosion o lygredd p
AHNE yn
cael eu lleihau.

| Cyf. Polisi | Amcan | Camau gweithredu i gyflawni'r amcan hwn |
|---|---|---|
| **NE 1.1- 1.5** | **<u>Gwarchod Cynefinoedd a Rhywogaethau</u>**<br>Mae'r arfordir a chefn gwlad yn cael eu rheoli'n sensitif i gynnal amrywiaeth cynefinoedd a rhywogaethau mewn cyflwr ffafriol ac i wella cysylltedd rhwng safleoedd. | 1. Yr Uned AHNE i gynorthwyo a chyfrannu at flaenoriaethau'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol ar gyfer Ynys Môn a chamau gweithredu yng Nghynllun Bioamrywiaeth Corfforaethol CSYM<br>2. Bydd yr Uned AHNE yn cydweithio'n agosach ag Uned Cynllunio, Adeiladu a'r Amgylchedd Naturiol Cyngor Sir Ynys Môn i rannu adnoddau, cyfnewid gwybodaeth a pharatoi ceisiadau am gyllid ar y cyd.<br>3. Yr Uned AHNE yn cydweithio â Phartneriaid i arwain a gweinyddu rhaglenni cyllid Llywodraeth Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru ar weundir, dolydd blodau gwyllt, lleiniau ymyl ffordd / cadwraeth a rheoli cylchfannau.<br>4. Yr Uned AHNE i arwain a chydlynu Partneriaeth Jac y Neidiwr a'i hehangu i Bartneriaeth Rhywogaethau Estron Goresgynnol [INNS]<br>5. Drwy'r Gronfa Datblygu Cynaliadwy, cytuno ar Gytundeb Lefel Gwasanaeth rhwng Cyngor Sir Ynys Môn a Cofnod |
| **NE 2.1- 2.3** | **<u>Pridd, Aer a Dŵr</u>**<br>Mae ansawdd y pridd, yr aer a'r dŵr – dŵr croyw a dŵr môr – yn cael ei fonitro'n rheolaidd i gynnal safonau sy'n rhagori ar safonau'r DU ac Ewrop. | 1. Casglu data perthnasol y gellir ei ymgorffori a'i ddiweddaru yn Adroddiad Cyflwr yr AHNE a helpu i bennu'r gwerthoedd sy'n gysylltiedig â'r dull rheol ar lefel yr ecosystem<br>2. Cefnogi gwaith CSYM ac asiantaethau i fonitro ac adrodd ar ansawdd pridd, aer a dŵr<br>3. Gweithio gyda Cyfoeth Naturiol Cymru a'r Undebau Ffermio i gasglu data perthnasol a deall y cysylltiadau â'r Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr yn well |

DRAFT

**THEMA:** Cadwraeth natur a'r amgylchedd

**NOD:** Mae'r gymuned gyfan wedi derbyn pwysigrwydd gwarchod y byd naturiol a bywyd gwyllt ac mae'n ce
sy'n diogelu rhinweddau arbennig amgylchedd yr AHNE. Mae safleoedd bywyd gwyllt dynodedig yn c
yn ffurfio
rhan o fatrics cynyddol gyfoethog o gefn gwlad sy'n ystyriol o fywyd gwyllt. Bydd achosion o lygredd p
AHNE yn
cael eu lleihau.

| | | |
|---|---|---|
| **NE 3.1- 3.3** | **<u>Ardaloedd Dynodedig a Safleoedd Pwysig Eraill</u>**<br>Mae safleoedd bywyd gwyllt statudol ac anstatudol yn cael eu rheoli am eu gwerth o ran bioamrywiaeth, estheteg ac amwynder. | 1. Gweithio gyda JAC a phartneriaid i ganfod meysydd addas ar gyfer cydweithio, ceisiadau am gyllid ar y cyd a chyfleoedd gwirfoddoli |

DRAFFT